

Opetusministeriö

Undervisningsministeriet

Päin näköä! Mitt i synen!

Visuaalisten alojen taidepoliittinen ohjelma De visuella branschernas konstpolitiska program

Opetusministeriön julkaisuja 2009:53

Päin näköä!

Visuaalisten alojen taidepoliittinen ohjelma

Opetusministeriön julkaisuja 2009:53

Opetusministeriö • Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto • 2009

Undervisningsministeriet • Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen • 2009

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto / Kultur-, idrotts och ungdomspolitiska avdelningen

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>

Taitto / Ombrytning: Erja Kankala, opetusministeriö

Kuvat / Bilderna: Pekka Elomaa ja Lyhdyn työryhmä

Käännös / Översättning: Susanna Ringbom

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet, 2009

ISBN 978-952-485-797-0 (nid.)

ISBN 978-952-485-798-7 (PDF)

ISSN 1458-8110 (Painettu)

ISSN 1797-9501 (PDF)

Opetusministeriön julkaisuja / Undervisningsministeriets publikationer 2009:53

Päin näköä!

Hyvinä aikoina emme aina muista taiteen merkitystä, niin itsestään selvästi se kuuluu inhimilliseen elämään. Sen sijaan kriisiaikoina ja vaikeissa olosuhteissa taide usein kannattelee ihmistä. Visuaaliset taiteet ovat arvokkaita itsessään herättäessään tunteita ja elämyksiä.

Visuaalisten taiteiden kirjo on runsas. Raja-aidat lajien välillä ovat kaatumassa; eri lajit ammentavat toisiltaan ja sekoittuvat keskenään. Visuaalisiin taiteisiin on tässä ohjelmassa sisällytetty maalaustaide, kuvanveisto, grafiikka, valokuva-, media- ja sarjakuvataide, taidekäsityö, performanssi ja paikkasidonnaiset taiteet (ympäristö- ja yhteisötaide) sekä lukuisat muut nykytaiteen piirissä kehittyvät ilmiöt. Mediataidetta käsitellään vain siltä osin kuin se liittyy visuaalisiin taiteisiin.

Törmäämme monenlaisiin visuaalisiin viesteihin koulussa, työpaikalla, internetissä ja julkisessa tilassa. Teknologisen kehityksen myötä näköärsykkeet ovat moninkertaistuneet. Visuaalisen alan asiantuntijoiden osaamista hyödyntämällä luodaan laadukkaampaa ympäristöä. Esimerkiksi taidekaavoja toteuttamalla syntyy toimiva ja asukkaita palveleva kaupunkikokonaisuus.

Visuaaliset taiteet vaikuttavat lehdistöstä peliteollisuuteen, mainonnasta kaupunkisuunnitteluun. Yhteiskunnan menestys riippuu yhä enemmän siitä, miten laajasti taiteita osataan soveltaa. Visuaalisten taiteiden kentällä luodaan jatkuvasti uusia, vaihtoehtoisia ajattelun ja tekemisen malleja. Tähän perustuu taiteen lumovoima, mutta myös taiteen kriittisyys ja eettinen kantaaottavuus.

Yhteiskunnan nopeat muutokset edellyttävät jäseniltään joustavuutta, erilaisuuden kunnioittamista ja innovatiivisuutta. Taiteet ovat luonteeltaan moniarvoisia ja ihmisläheisiä, mutta niillä on myös taloudellista merkitystä, esimerkiksi työpaikkojen luojina.

Taiteella on pitkä elinkaari. Kestävän kehityksen näkökulmasta taide tarjoaa kulutushyödykeitä paremman vaihtoehdon. Teknistyneessä maailmassa omin käsin tekeminen ja materiaalien kierrätys ovat nousseet uuteen kukoistukseen.

Visuaaliset taiteet kiinnostavat harrastajia, lapsista aikuisiin. Ammattitaitoiseen kuvataide- ja käsityöopetukseen kannattaa sijoittaa heti alaluokilta lähtien, jolloin lasten luontainen luovuus on vielä tallella. Taideopetus on oman ajattelun keidas koulussa.

Taidemuseot siirtävät kulttuuriperintöä sukupolvelta toiselle. Ne tallentavat tämän päivän taidetta, jotta myös seuraavat sukupolvet voivat katsoa taakseen. Museot tuovat taiteen kaikkien ulottuville. Niissä on oltava tilaa vähemmistöille niin tekijöinä kuin yleisönä.

Visuaalisten taiteiden alalla ei ole vastaavia työpaikkoja kuin teattereissa ja orkestereissa. Jos

taiteilijat kaikkoavat maakunnista, taiteen saavutettavuus heikkenee. Myös taiteen ja yleisön välistä kuilua on kurottava umpeen. Siksi tarvitaan uusia markkinointikeinoja ja matalan kynnyksen tiloja ja tilanteita, joissa yleisö ja taide kohtaavat.

Vapaan kentän toimintamahdollisuuksien vahvistamiseksi tarvitaan visuaalisten taiteiden aluekeskuksia, jotka kehittävät alan tuottajatoimintaa ja yleisötyötä, välittävät taiteen hyvinvointipalveluja ja tekevät yhteistyötä yritysmaailman kanssa. Taiteen soveltava käyttö ei ole ristiriidassa taiteen itseisarvoajattelun kanssa, vaan pikemmin ruokkii sitä.

Suomessa visuaalisten taiteiden kentän rahoitus on vaatimatonta muihin taiteenaloihin verrattuna. Kullakin taiteenlajilla on omat erityispiirteensä ja -tarpeensa, mutta silti niitä on kohdeltava tasavertaisesti. Valtion taiteilijapurahojen kohdalla tämä ei toteudu. Hakijoista noin puolet edustaa visuaalista alaa, mutta apurahan saajista vain kolmannes. Silti esimerkiksi kuvataiteilijat ovat kaikista taiteilijoista pienituloisimpia. Myös visuaalisten taiteiden väliltä arvohierarkiat on syytä purkaa.

Ensimmäistä kertaa opetusministeriön toimeksiannosta on valmisteltu taidepoliittinen ohjelma, jossa visuaalisten taiteiden aluetta katsotaan yhtenä kokonaisuutena. Kentän laajuus ja rikkaus ovat valtava voimavara. Esimerkiksi taiteiden raja-alueilla ja perinteisten esitystekstien ulkopuolella taide uusiutuu koko ajan.

Työryhmä ei ota kantaa siihen, miten taide-toimikuntajärjestelmää tulisi kehittää, koska sen selvitystyö on parhaillaan käynnissä taiteen keskustoimikunnassa. Tässä ohjelmassa työryhmä nostaa esiin keskeisiä epäkohtia ja ehdottaa toimenpiteitä niiden korjaamiseksi. Paljon on vielä selvittämättä.

Opetusministeriölle

Opetusministeriö asetti 12.6.2008 työryhmän tekemään visuaalisten alojen taidepoliittista ohjelmaa. Työryhmän puheenjohtajaksi kutsuttiin museonjohtaja Markku Valkonen Espoon modernin taiteen museo EMMA:sta ja jäseniksi valtion muotoilutoimikunnan puheenjohtaja, keraamikko Antonio Altarriba, kuvataiteilija Jan-Erik Andersson, mediataiteilija, ohjaaja Marikki Hakola, kriitikko, vapaa toimittaja Heikki Jokinen, erikoistutkija Sari Karttunen Tilastokeskuksesta, Suomen Taiteilijaseuran puheenjohtaja, taidemaalari Juha Okko, Kuvataideakatemian professori, kuvataiteilija Tarja Pitkänen-Walter, Uuden taidekasityön yhdistyksen toiminnanjohtaja, galleristi Katarina Siltavuori, Valokuvataiteilijoiden Liiton puheenjohtaja, valokuvataiteilija Kari Soinio ja valtion valokuvataidetoimikunnan puheenjohtaja, hankejohtaja Anna Vilkkuna. Työryhmän sihteerinä toimi taidesihteeri Ansa Aarnio Taiteen keskustoimikunnasta.

Työryhmän määräaika oli 31.5.2009 ja sitä jatkettiin 31.8.2009 asti.

Julkaisun kuvitus

”Ryhmää vetäneen valokuvaaja Pekka Elomaan tarkoitus oli alun perin opettaa lyhtyläisiä valokuvaamaan ja dokumentoimaan siten omaa elämäänsä, mutta prosessi vei mukanaan – varsinkin uuteen ja ennustamattomaan suuntaan. Tuloksena on syntynyt huikea fantasiamaailma, jossa on myös performanssin ulottuvuuksia. Porukka on selvästi humaltunut taiteen voimasta.”

- Otso Kantokorpi, US 9.9.2008 -

Lyhdyn valokuvatyöryhmään ovat kuuluneet Petri Halonen, Petri Helander, Teppo Lahtinen, Mikko Pulliainen, Juha Ruoho, Pekka Valle ja Markus Vähälä. Työryhmän jäsenet esiintyvät itse Pekka Elomaan valokuvissa. Lyhty ry tarjoaa asumis-, oppimis- ja työpajapalveluja kehitysvammaisille nuorille ja aikuisille.

Pekka Elomaa ja Lyhdyn työryhmä:

”Spyderman” sarjasta Oikealla planeetalla (2006)
kansi, sivuilla 34 ja 48

”Pentti” sarjasta Oikealla planeetalla
sivulla 8

”Väärän kuninkaan päivä” sarjasta Lähes täydellinen
(2002)
sivuilla 16 ja 58

”Hän joka etsii paikkaa hukuttautua” sarjasta Oikealla
planeetalla
sivulla 25

”Titanic” sarjasta Oikealla planeetalla
sivulla 42

”Berserkjähraun” sarjasta Oikealla planeetalla
sivulla 66

”Amme” sarjasta Lähes täydellinen
sivulla 73

Sisältö

	<u>Päin näköä!</u>	3
1	<u>Parasta lapsille</u>	9
2	<u>Taidetta koteihin ja konttoreihin</u>	13
3	<u>Työstä korvaus</u>	17
4	<u>Tekijänoikeus on taiteilijan leipä</u>	22
5	<u>Taide on ihmistä varten</u>	26
6	<u>Museon tyhjät seinät</u>	29
7	<u>Verkot maailmaan</u>	35
8	<u>Olennaista oppia</u>	38
9	<u>Aistillista ympäristöä</u>	43

1 Parasta lapsille

Lapset ja nuoret elävät kulttuurisessa todellisuudessa, joka on hyvin erilainen kuin edellisten sukupolvien kasvuympäristö. Ulkopelien sijasta nuoret pelaavat tietokoneella ja tapaavat ystäviään verkossa. Jopa puolet internetissä vietetystä ajasta kulutetaan kuvien tai videoiden parissa.

Samaan aikaan omin käsin tekeminen kasvattaa suosiotaan. Nuoret ompelevat pukuja roolipeleihin, neulovat ja tuunaavat, sisustavat ja tekevät leikekirjoja. Internetin kautta etsitään tietoa, seurataan käsityöblogeja ja verkostoidutaan samasta asiasta kiinnostuneiden kanssa.

Luovuus ja visuaalinen ajattelu kehittyvät jo ennen kouluikää. Siksi varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa sekä visuaaliset taiteet että ympäristön havainnointi näköaistilla ovat keskeisiä. Tekemisen prosessi on valmista tuotosta tärkeämpi.

Visuaalista osaamista tarvitaan monilla aloilla, peliteollisuudesta ja ympäristösuunnittelusta viestintään. Taidekasvatus edistää luovuutta ja innovatiivisuutta, joita ilman elinkeinoelämä pysähtyisi. Taideaineiden opetus on järkevintä keskittää peruskouluun, koska näin tavoitetaan kaikki 7–15-vuotiaat.

Kuvataiteessa ja käsityössä työskennellään omin käsin. Niissä saavutetaan sellaista kokemuksellista tietoa kuin materiantuntemus ja hienovarainen värien erottelukyky. Materiaalien kanssa työskentely pitää lapset ja nuoret kiinni todellisuudessa, tukee heidän kokonaisvaltaista kasvuaan ja rohkaisee heitä ilmaisemaan ja käsittelemään omia tunteitaan. Myös oppilaiden epävarmuuden sietokyky kasvaa, kun he kohtaavat ongelmia, joihin ei löydy yhtä ainoaa oikeaa ratkaisua, vaan monia tulkintoja.

Nykyistä peruskoulun tuntijakoa on kritisoitu liiasta tietopainotteisuudesta. Kansainvälisten vertailujen mukaan suomalaisoppilaat viihtyvät koulussa huonosti. Kouluuyhteisön hyvinvointia voidaan lisätä visuaalisilla taiteilla. Erilaisia teemaviikkoja ja yhteisiä projekteja voidaan toteuttaa taiteilijavierailujen avulla, jolloin oppilaat saavat työskennellä ammattitaiteilijan ohjauksessa. Esimerkiksi sosiaalinen sarjakuva kehittää lasten tunnetaitoja ja sitouttaa heitä paremmin ryhmäänsä.

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta sisältää hyvin vähän taideaineita. Kuitenkin toimintaan osallistuu melkein puolet ensiluokkalaisista ja yli neljännes toisluokkalaisista, yhteensä noin 45 000 lasta, joita kannattaisi rohkaista luovuuteen.

Kouluopetus ei ole pysynyt mukana kulttuurissa muutoksessa, jossa visuaalisuus – esimerkiksi mainonta katutilassa ja mediassa – valtaa jatkuvasti enemmän tilaa. Lapset ja nuoret varhaiskasvatuksesta esiopetukseen, alakoulusta yläkouluun tarvitsevat sekä hyvää medialukutaitoa että visuaalista lukutaitoa.

Kuvataide- ja käsityöopetus läpäisevät kielelliset ja kansalliset rajat. Suomen kieltä vasta opetteleva ymmärtää visuaalista kieltä ja tuo työskentelyyn oman kulttuurinsa piirteitä.

Taidemuseot kohdistavat monipuolista yleisötyötä myös lapsiin ja nuoriin. Oppilaiden on tärkeää päästä alkuperäisteosten äärelle, museon työpajoihin näkemään ja tekemään taidetta. Kuvia, teksteilejä ja esineitä tutkimalla lapset ja nuoret muodostavat käsityksensä eri kulttuureista. Taide kirvoittaa myös moraaliseen pohdiskeluun.

Visuaalinen ala kiinnostaa lapsia ja nuoria. Joka kolmas 3–18-vuotias piirtää tai tekee sarjakuvia, joka neljäs maalaa tai harrastaa muuten kuvataiteita ja yhtä moni tekee käsitöitä. Joka seitsemäs valokuvaa. Visuaalisten taiteiden harrastajista yli 40 prosenttia haluaisi osallistua taiteen perusopetukseen, jota annetaan lasten ja nuorten kuvataide- ja käsityökouluissa. Käytännössä vain viitisen prosenttia peruskoululaisista osallistuu koulun ulkopuoliseen visuaalisten taiteiden – kuvataiteen, käsityön tai arkkitehtuurin – perusopetukseen.

Opetussuunnitelman mukaan tavoitteellisesti etenevä taiteen perusopetus täydentää peruskoulujen opetusta, mutta se on usein kallista eikä sitä ole kaikkialla tarjolla. Asuinpaikkakunnan lisäksi lasten osallistumiseen vaikuttavat vanhempien koulutus ja sosiaalinen asema. Lasten ja nuorten harrastukset näyttävät kasautuvan; liikuntaa harrastavat viihtyvät parhaiten myös taiteiden ja kulttuurin parissa.

Toimenpiteet:

- Kuvataiteen tulee olla kaikille yhteinen oppiaine kaikilla peruskoulun vuosiluokilla (1.–9.). Opetuksen määrää on lisättävä visuaalisen kulttuurin laaja-alaisuuden vuoksi, oppilaiden oman ajattelun kehittämiseksi sekä suomalaisten ja uussuomalaisten koululaisten vuorovaikutuksen lisäämiseksi.
- Kuvataiteen ja käsityön opetuksessa tulee olla aineenopettaja peruskoulun alaluokilta lähtien.

- Opetusministeriön tulee asettaa alueellisten taidetoimikuntien jaettavaksi erillinen määräraha visuaalisen alan taiteilijavierailuihin kouluissa ja päiväkodeissa. Tukea voidaan myöntää myös kunnan tai koulun nimeämän kummitaiteilijan palkkaukseen.
- Taidemuseoiden ja koulujen välinen yhteistyö tulee vakiinnuttaa esimerkiksi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa sekä varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmissa ja siihen tulee osoittaa oma määrärahansa. Myös syrjäseutujen oppilaiden taidemuseokäyntien matkakuluihin tulee osoittaa määräraha.
- Koulujen tulee hyödyntää nykyistä enemmän taidemuseoita oppimisympäristönä ja käyttää taideteoksia oppimateriaalina.
- Visuaalisten taiteiden opetuksen määrää tulee lisätä opettajankoulutuksessa.
- Visuaalisten taiteiden opetus tulee sisällyttää varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmiin kokonaan kattavasti.
- Luokan- ja aineopettajille tulee järjestää täydennyskoulutusta, jossa opitaan hyödyntämään visuaalisia taiteita lukuaineiden, kuten äidinkielen, historian, luonnontieteiden ja tietojenkäsittelyn opetuksessa.
- Lastentarhanopettajille ja muille varhais- ja esiopetuksessa toimiville tulee järjestää täydennyskoulutusta, jossa opitaan käyttämään visuaalisia taiteita varhaiskasvatuksessa.
- Koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan tulee sisällyttää taideaineita toiminnan monipuolistamiseksi.
- Sarjakuvalle ja mediataiteelle tulee luoda selkeät oppisisällöt lasten ja nuorten kuvataidekoulujen järjestämään taiteen perusopetukseen.

Taustatietoa:

15–30-vuotiaat käyttävät ahkerasti internetin tarjoamia kuva- ja videosisältöjä. Verkossa vietetystä ajasta 47 prosenttia käytetään kuvien ja videoiden parissa. (Kansallinen nuorisotutkimus, Media 2008)

Musiikin, kuvataiteen ja käsityön kaikille yhteinen opetus päättyy yleensä 7. luokalla, jonka jälkeen taideaineet ovat valinnaisia. Viimeisimmässä peruskoulun tuntijakouudistuksessa (2001) valinnaisten aineiden määrää vähennettiin aiemmasta 20:sta (enimmäismäärä) vuosiviikkotunnista 13:een (vähimmäismäärä). (Opetushallitus)

Taide- ja taitokasvatuksen vahvistaminen kuuluu nykyhallituksen tavoitteisiin. Opetusministerin asettama työryhmä valmistelee ehdotuksen perusopetuksen yleisiksi valtakunnallisiksi tavoitteiksi ja perusopetuksen tuntijaoksi 1.5.2010 mennessä. Valtioneuvosto päättäneen tuntijaosta vuoden 2011 alussa.

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistui 48 prosenttia ensimmäisen luokan oppilaista, 27 prosenttia toisen luokan oppilaista ja viisi prosenttia luokkien 3.–9. erityisopetuksen oppilaista (2008). (Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan lainsäädännön toimivuus, toiminnan laatu ja muutostarpeet, opetusministeriö 2009)

Peruskoululaisista yli puolet sai koulutunneilla opetusta sarjakuvien tekemisessä tai piirtämisessä, noin 10 prosenttia videoiden tai elokuvien tekemisessä, seitsemän prosenttia valokuvauksessa ja yksi prosentti arkkitehtuurissa. Koulutuntien ulkopuolella 3–18-vuotiaista harrasti omaehtoisesti tai ohjatusti (esim. taiteen perusopetuksessa) sarjakuvien tekemistä tai piirtämistä joka kolmas, kuvataiteita ja käsitöitä noin joka neljäs. Yli puolella harrastus oli jatkunut yli kolme vuotta ja se oli säännöllistä. Valokuvausta harrasti noin 15 prosenttia. Pojista 28 prosenttia ei harrastanut mitään taiteita koulutuntien ulkopuolella. Alueelliset erot taiteiden harrastamisessa olivat pieniä. Taiteita harrastavista lapsista ja nuorista 24 prosenttia osallistui taiteen perusopetukseen. 3–18-vuotiaista melkein 40 prosenttia oli käynyt viimeisen vuoden aikana taidenäyttelyssä. (Lasten ja nuorten taideharrastamista kartoittanut selvitys, opetusministeriö 2006)

18 prosentissa Suomen kunnista ei annettu lainkaan taiteen perusopetusta (2008). Kuvataiteen perusopetusta annettiin 147 oppilaitoksessa, käsityön 87 oppilaitoksessa ja arkkitehtuurin neljässä oppilaitoksessa (Uudellamaalla, Keski-Suomessa ja Pohjois-Savossa). (Marika Koramo: Taiteen perusopetus 2008, Opetushallitus)

2 Taidetta koteihin ja konttoreihin

Suomen suurimmissa taidehuutokauppakamareissa, Bukowskilla ja Hagelstamilla, myytiin kotimaista taidetta yhteensä yli 7 miljoonalla eurolla vuonna 2008. Kalleimpien – 1800-luvun lopulla maalattujen – teosten myyntihinnat ovat kohonneet satoihin tuhansiin euroihin. Kultakauden taiteilijoista kalleimpia ovat Helene Schjerfbeck ja Albert Edelfelt.

Kotimainen nykytaide liikkuu vaatimattomammassa hinnoissa. Teosten myynti keskittyy taidegallerioihin, joiden vaihtuvissa näyttelyissä esitellään taiteilijoiden uusia teoksia. Suomessa gallerianäyttelyt ovat keskeinen osa taiteilijan ansioitumista; muun muassa apurahojen jakajat noteeraavat ne.

Helsingissä arvioidaan toimivan noin 90 taidegalleriaa ja koko maassa hieman yli 200. Galleriat monipuolistavat nykytaiteen tarjontaa, mutta kan-

sainvälisesti vertaillen suomalaiset taidemarkkinat ovat kehittymättömät.

Yksityisten gallerioiden rinnalla toimii taiteilija-
osuuskuntien ja -järjestöjen omia gallerioita ja näyttelytiloja. Yleishyödyllisinä toimijoina taiteilijajärjestöt ylläpitävät laajaa näyttelytoimintaa eri puolilla Suomea ja parantavat taiteen alueellista saatavuutta. Järjestöjen teosvälitystilaisuudet lisäävät taiteen näkyvyyttä ja houkuttelevat uutta yleisöä. Taiteilijalle ne tarjoavat tilaisuuden saada töitään esille, asuinpaikasta riippumatta. Esimerkiksi Taidemaalariliiton kevään 2009 teosvälityksessä oli kaupan 1400 taide-
teosta 500 taiteilijalta – mukana myös pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuvia nuoria tekijöitä. Runsaan viikon mittainen tapahtuma keräsi noin 12 000 kävijää.

Aikaisemmin mesenaatit tukivat taiteilijoita monin tavoin. Maire Gullichsenin ja Sara Hildénin kokoelmien ympärille perustettiin myöhemmin taidemuseot Poriin ja Tampereelle ja mesenaattien lahjoitusten ansiosta Ateneumin kokoelmiin kuuluu kansallisaarteita. Nykyisin yksityiset taiteen keräilijät ovat harvinaisia. Heidän tilalleen ovat tulleet yksityiset säätiöt, jotka hankkivat taidetta kokoelmiinsa ja tukevat taiteilijoita apurahoin.

Myös yritykset ostavat taidetta, joskin varsin vaatimattomilla summilla, jos vertaa suurten huutokauppakamareiden asiakkaisiin. Viimeisimmän tilaston mukaan suomalaisyritykset sijoittivat kuvataiteeseen yhteensä alle 900 000 euroa (2003). Ne tilasivat muotokuvia, täydensivät taidekokoelmiaan, hankkivat taidetta lahjaksi, sponsoroivat näyttelyitä ja jakoivat apurahoja ja palkintoja. Lahjoittaessaan rahaa kuvataidetta edistävälle säätiölle, yhdistyksille ja taidemuseoille yritykset rakentavat kulttuurimyrön-teistä imagoaan.

Toimenpiteet:

- Selvitetään, miten taiteen verovähennysoikeus vaikuttaisi yritysten, yhteisöjen ja yksityishenkilöiden taidehankintoihin.

- Taiteen alan yleishyödyllisille yhteisöille tehtävien lahjoitusten tulee olla verovapaita.
- Niiden taidekäsitöiden teosten arvonnäköalaa on alennettava, joiden kohdalla EU-direktiivi sallii sen (esimerkiksi taiteilijoiden käsin tekemät keramiikkateokset).
- Galleriatoiminnan ja muun taiteen myyntitoiminnan arvonnäköalaa (22 prosenttia) tulee yhtenäistää kirjamyynnin alv:n (kahdeksan prosenttia) kanssa, tarvittaessa EU-direktiiviä muuttamalla. Veron alentaminen vilkastuttaa taidekauppaa.
- Visuaalisten taiteiden digitaalisten teosten markkinoinnin, myynnin, levityksen ja jakelun kehittämistä tulee tukea ja selvittää esimerkiksi opetusministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön yhteistyönä.

Taustatietoa:

Yleensä galleria perii taiteilijalta tilavuokraa, keskimäärin 2 500 euroa kolmen viikon näyttelyjaksolta ja sen lisäksi 20–35 prosentin provision myydystä teoksista. Muutama helsinkiläisgalleria toimii kansainväliseen tapaan ja perii vuokran sijasta 50 prosentin provision. Parhaimmillaan galleristin ja taiteilijan yhteistyö jatkuu vuosia ja galleristin markkinointiponnisteluja ansiosta taiteilija saa töitään ulkomaisiin näyttelyihin ja tavoittaa ulkomaisia ostajia. (Galleristit ry)

Galleristit ry:n jäsengallerioissa vieraillee keskimäärin 10 000 kävijää vuodessa. Galleria myy keskimäärin 260 000 eurolla vuodessa (2008). Suomalaisista gallerioista kymmenkunta harjoittaa vientiä. Niiden kansainvälinen myynti on yhteensä noin 200 000 euroa vuodessa. (Galleristit ry)

Suomessa toimii nelisenkymmentä paikallisen taiteilijajärjestön ylläpitämää taidelainaamaa, jotka perivät myymistään teoksista 10–30 prosentin provision. (Kulttuuritilasto 2005)

Taide-esineiden myynti muuttui vuonna 2003 arvonlisäverolliseksi. Taiteen ensimyyntiin sovelletaan kahdeksan prosentin verokantaa. Galleriat maksavat välitysmyyntistään yleistä 22 prosentin arvonlisäveroa. Taiteilija maksaa välitysmyyntistä kahdeksan prosenttia veroa.

Yritykset tukivat taiteita noin 4,1 miljoonalla eurolla (2003). Kuvataiteen osuus siitä oli 21 prosenttia (873 000 euroa). Vain säveltaiteeseen sijoitettiin enemmän. (Pekka Oesch: Yritysten tuki taiteille 2003 ja tuen muutokset 1993–2003)

Kotitaloudet kuluttivat taideteoksiin (taidemaalaukset ja grafiikka, taide-esineet) keskimäärin 34 euroa vuodessa (2006). (Kulttuuritilasto 2007)

3 Työstä korvaus

Visuaalisten alojen taiteilijat työskentelevät vapaalla kentällä. Toimeentulonsa he saavat monesta lähteestä: omasta taiteellisesta työstä, opetus- tai muusta palkkatyöstä ja apurahoista. Omaan taiteelliseen työhön lasketaan teosmyynti, näyttelykorvaukset, tekijänoikeuskorvaukset, näyttelyn valmistamis- ja ripustuspalkkiot, tilaustyöt ja sponsoritulot.

Gallerioiden ja taidelainaamoiden asiakas on tyypillisimmin yksityishenkilö, toisinaan yritys, kunta tai valtio. Kuvataiteilijoista harva elää teosmyynnillä; kolmanneksen myyntitulot jäävät alle tuhanteen euroon vuodessa. Taidekilpailuissa menestyminen ja muu julkisuudessa näkyminen kasvattavat kysyntää.

Vaikkei tuloja kertyisi, kuluja syntyy koko ajan – työhuoneesta, välineistä, materiaaleista ja näyttelyiden pitämisestä. Edullisista, työhuoneiksi sopivista

tiloista on jatkuva pula suurimmissa kaupungeissa, erityisesti pääkaupunkiseudun, Tampereen ja Turun vaikutusalueilla. Taiteilijan matalilla tuloilla ei makseta markkinavuokria.

Suurimmalla osalla kuvataiteilijoista taiteen tekemisestä syntyneet kulut ovat siitä saatuja tuloja suuremmat. Taiteen tekeminen rahoitetaan usein opetustyöllä tai muulla palkatulla työllä. Vaikka palkkatyö on taiteilijan tärkein toimeentulon lähde, ansiot siitä jäävät yleensä alle 15 000 euroon vuodessa.

Visuaalisten taiteiden kentältä puuttuu tuottajien ja kuraattoreiden muodostama välittäjäporras, joka vastaisi rahoituksen hankinnasta, tiedotuksesta ja markkinoinnista. Harvalukuiset tuottajat huolehtivat mediateosten levityksestä ja hankkivat projekteille

rahoituksen. Laajoja, useiden tekijöiden yhteisiä teoksia tuotetaan tuotantoyhtiöissä.

Kuvataiteilijat ovat kaikista taiteilijoista pienituloisimpia. Apurahoilla on heille yhtä suuri taloudellinen merkitys kuin taiteellisesta työstä saaduilla tuloilla. Valtion taidetoimikuntien jakamien taiteilija-apurahojen pituudet vaihtelevat puolesta vuodesta viiteen vuoteen. Kaikista hakijoista puolet (49 %) on visuaalisen alan – kuva-, valokuva- ja mediataiteen, taidekäsityön ja sarjakuvan – taiteilijoita, mutta apurahan saajista vain kolmannes (32 %) edustaa visuaalista alaa.

Vaikeinta vuosiapurahan saanti on kuvataiteilijalle ja taidekäsityöläiselle, verrattiinpa heitä sitten muihin visuaalisiin aloihin tai eri taiteenaloihin. Kuvataiteen hakijoista seitsemän prosenttia ja taidekäsityön hakijoista 10 prosenttia saa apurahan, kun rakennustaiteessa ja mediataiteessa 26–27 prosenttia hakijoista saa myönteisen apurahapäätöksen.

Taiteellinen työskentely poikkeaa tavallisesta palkkatyöstä ja yrittämisestä. Siksi taiteilijalla väliinputoajana on heikko asema työttömyys-, sosiaali- ja eläketurvakysymyksissä. Työttömyysturvalain muutoksen myötä apurahan saaja on oikeutettu työttömyysturvaan apurahakauden päättyessä. Kuitenkin esimerkiksi tilaustyötä varten otettu YEL-vakuutus voi estää työttömyysturvan saamisen. Ongelma

poistuisi, jos tilaaja maksaisi taiteilijalle palkkaa tai palkkiota. Visuaalisen alan taiteilija on usein yrittäjä, palkansaaja, apurahataiteilija sekä työtön – saman kalenterivuoden aikana. Koska taiteilijan teosmyynti ja apurahojen saanti vaihtelevat eri vuosina, verottaja herkästi luokittelee taiteilijan harrastajaksi eikä siksi hyväksy esimerkiksi työhuonekuluja vähennyksiin.

Toisinaan näyttelyt ja teosmyynti kasaantuvat yhdelle vuodelle, vaikka teosten tekeminen olisi vienyt vuosia. Esimerkiksi suuret veistokset ja videoteokset valmistuvat hitaasti. Menovarausjärjestelmä mahdollistaisi suurten kertamenojen jaksottamisen useammalle verovuodelle.

Visuaalisen alan taiteilijan eläkekertymä työuralta jää usein vähäiseksi. Vuoden 2009 alusta voimaan tullut apurahansaajien sosiaaliturvauudistus – eläkevakuuttaminen maatalousyrittäjän eläkelain mukaisesti – osaltaan parantaa taiteilijoiden eläke- ja sosiaaliturvaa. Tosin uudistuksesta ei ole apua lähi-vuosina eläkkeelle jäävien suurten ikäluokkien tilanteeseen, eikä se myöskään takaa niiden taiteilijoiden eläketurvaa, joille kertyy vähän apurahavuosia.

Joissakin maissa, kuten Saksassa myös taiteilijan työnantaja tai palkkion maksaja sekä valtio osallistuvat taiteilijan eläkkeen kartuttamiseen, jolloin taiteilijan maksettavaksi jää vain puolet eläkemaksuista.

Toimenpiteet:

- Valtion taiteilija-apurahojen määrät kuvataiteilijoille ja taidekäsityöläisille tulee kaksinkertaistaa, jotta nämä ovat tasavertaisessa asemassa muiden taiteenalojen hakijoiden kanssa. Kuvataiteen hakijoista vain seitsemän prosenttia sai taiteilija-apurahan (2009).

- Opetusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön tulee selvittää yhdessä Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen (Mela) kanssa taiteilijoiden mahdollisuutta siirtyä Yrittäjän eläkevakuutuksesta (YEL) kokonaan Maatalousyrittäjän eläkelain (MYEL) mukaiseen vakuutukseen. Pienituloiselle taiteilijalle MYEL on kannustavampi vaihtoehto.
- Ylimääräisiin taiteilijaeläkkeisiin on varattava sataa täyttä taiteilijaeläkettä vastaava summa vuosittain. Vuoteen 1992 saakka opetusministeriö jakoi 65 täyttä taiteilijaeläkettä vuodessa, nykyisin määrä on enää 35. Kymmenessä vuodessa hakijamäärät ovat kasvaneet 42 prosentilla. Eläkettä hakevien kuvataiteilijoiden tulotaso on matala.
- Vapaan kentän tukemiseksi visuaalisten taiteiden rahoitukseen on saatava tuntuva tasokorotus.
- Visuaalisten taiteiden alalle on koulutettava vastaavia ammattituottajia kuin musiikin, teatterin ja elokuvataiteen aloille.
- Kuvataiteen näyttöapurahojen määräraha tulee kolminkertaistaa, jotta se on samalla tasolla kirjallisuuden kirjastoapurahojen kanssa.
- Kuvittajien ja sarjakuvataiteilijoiden kirjastoapurahan määrärahaa tulee kasvattaa. Lainausmääriin verrattuna se on selvästi jäljessä sekä kaunokirjallisuuden että säveltaiteen kirjastoapuroista.
- Kirjastoapuroja tulee myöntää myös valokuvataiteilijoille. Määrärahaa on kasvatettava sen mukaisesti.
- Valtiovarainministeriön tulee ryhtyä lainsäädännön muutostoiimiin taiteilijan menovarauksen tai vaihtoehtoisesti tekijäntilin luomiseksi tuloverolaikiin Taisto II -toimikunnan ehdottamalla tavalla.

- Visuaalisten taiteiden yritysten yhteistoiminnalle ja verkostoitumiselle tulee luoda edellytykset. Luovien alojen liiketoimintojen kehittämisiksi tulee perustaa LUKES, jotta alan liiketoimintojen tukijärjestelmä yksinkertaistuu.
- Työ- ja elinkeinoministeriön, opetusministeriön ja Näyttelyvaihtokeskus Framen tulee perustaa yhteinen ohjelma, jolla tuetaan visuaalisten alojen taiteilijoiden yritysten kansainvälistymistä ja taiteen vientiä.

Taustatietoa:

Kuvataiteilijoista 81 prosenttia ansaitsee alle 10 000 euroa vuodessa teosmyynnistä ja 64 prosenttia alle 5 000 euroa vuodessa. Palkkatulo on 74 prosentilla alle 15 000 euroa vuodessa. Noin 40 prosenttia kuvataiteilijoista on työttömänä työnhakijana ainakin ajoittain. (Akola, Heinonen, Kovalainen, Pukkinen, Österberg: Yrittäjyyden ja palkkatyön rajapinnalla?, Työpoliittinen tutkimus, 2007)

Visuaalisten taiteiden alalla (kuvataide, taidekäsityö, sarjakuva, valokuvataide ja mediataide) vuosiapurahan hakijoita oli yhteensä 994 taiteilijaa, mikä oli 49 prosenttia kaikista hakijoista (vuodelle 2009). Kuvataiteen hakijoista seitsemän prosenttia sai taiteilija-apurahan, taidekäsityön hakijoista 10 %, sarjakuvan hakijoista 13 %, valokuvataiteen hakijoista 18 % ja mediataiteen hakijoista 26 %. Muilla taiteenaloilla apurahan saajia oli 14–27 %. Vuosiapurahaa haki yhteensä 2017 taiteilijaa ja apurahan sai 270 taiteilijaa, 13 % hakijoista. (Taiteen keskustoimikunta)

Taiteen keskustoimikunta ja valtion taidetoimikunnat jakoivat vuosiapurahoja seuraavasti: 50 kuvataiteilijalle, 14 mediataiteilijalle, 13 valokuvataiteilijalle, seitsemälle taidekäsityöläiselle ja kahdelle sarjakuvantekijälle. Lisäksi alueelliset taide-toimikunnat jakoivat työskentelyapurahoja. (Taiteen keskustoimikunta)

Taiteilijaeläkehakijoiden keskimääräiset eläketulot olivat 1 146 euroa (2008). Suurimmat eläketulot olivat näyttämötaiteilijoilla (1 626 euroa) ja pienimmät kuvataiteilijoilla (664 euroa). Esittävien taiteiden (näyttämö-, sävel-, tanssitaide) hakijoiden eläketulot olivat keskimäärin 1 392 euroa. (Taiteen keskustoimikunta)

Kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahoja jaettiin noin 2 950 000 euroa, kuvataiteen näyttöapurahoja 960 000 euroa, säveltaiteen kirjastoapurahoja 120 000 euroa ja kuvittajien ja sarjakuvataiteilijoiden kirjastoapurahoja 50 000 euroa (2009). (Taiteen keskustoimikunta)

Helsingin kaupunginkirjaston kirjallainauksesta lasten kuvakirjojen osuus oli 11 prosenttia ja sarjakuvan seitsemän prosenttia (2007). Koko maan kattavassa otannassa kuvakirjojen ja sarjakuvan osuus kirjallainauksesta oli 20 prosenttia (2008). (Kopiosto)

Koko mediataiteen kentällä toimii arviolta 350 tekijää. Mediataiteilijoista 23 prosenttia on osakkaana tai omistaa oman tuotantoyhtiön. (Asko Mäkelä: Mediataiteen mahdollisuudet, opetusministeriö 2009)

Järjestöjen jäsenmääriä (2009): Taidemaalariilitto 1 325 jäsentä, Muu ry 507, Suomen Kuvanveistäjäliitto 382, Suomen Taidegraafikot 358, Valokuva-taiteilijoiden Liitto 333, AV-arkki 130, Sarjakuvan-tekijät 104. Ornamon jäsenet jakautuvat kahteen jaostoon: muotoilu 1150 ja taide 500. Aikaisemmin taidekäsityöläisiä edusti TAIKO ry 325 jäsentä (2006). (Tiina Veräjänkorva: Diagnoosi taidekäsityöstä, 2006)

Saksalainen Künstlersozialkasse on taiteilijoiden työeläkkeen takaava eläkelaitos. Kassan ehdot täyttävä taiteilija maksaa itse puolet eläkemaksutaan, 30 prosenttia kootaan taidetta käyttäviltä yrityksiltä ja valtio maksaa 20 prosenttia.

4 Tekijänoikeus on taiteilijan leipä

Tekijänoikeus on toisaalta luovalla työllä elannon hankkimisen perusta, toisaalta se suojaa taiteellisen työn omaleimaisuutta.

Suomen tekijänoikeuslainsäädännöllä suojataan tekijän taloudellisia ja moraalisia oikeuksia. Tekijänoikeus on kauppatavaraa, jota voi vapaasti myydä ja ostaa siitä sopimalla. Tämä sopimisen vapaus on taattu lainsäädännöllä, kuitenkin niin, että tekijää heikompana osapuolena suojataan luovutustilanteessa. Tekijänoikeuskorvaus tulisi kohtuullistaa silloin kun se on ollut kohtuuttoman pieni.

Kuvataiteen, valokuvataiteen ja taidekäsityön teosten ammattimaisesta ja julkisesta jälleenmyynnistä maksetaan jälleenmyyntikorvausta taiteilijalle tai hänen kuoltuaan hänen oikeudenhaltijoilleen.

Käytännössä nykytaiteilijoiden teosten jälleenmyynti on vähäistä.

Mikäli teokset ovat esillä näyttelyssä, tekijöille maksetaan näyttelykorvausta, mutta vain niistä teoksista, jotka ovat tekijän omistuksessa. Museon omistamien teosten näyttämisestä yleisölle taiteilija ei saa korvausta, ei liioin gallerianäyttelyistä. Mediataiteilija myy museolle teoksensa käyttöoikeuden ja saa siksi korvauksen aina kun hänen teoksensa on esillä museossa, riippumatta siitä, kuka sen omistaa.

Tekijänoikeusinstrumentit kiertävät perinteisen kuvataiteilijan. Lainsäädäntöön on sisällytetty kuvataiteen osalta runsaasti rajoituksia ja poikkeuksia, minkä seurauksena tekijänoikeuskorvauksia maksetaan käytännössä vain pienestä osasta kuvataiteen teosten käyttöä. Siksi kuvataiteilijoiden

tekijänoikeustulot jäävät vähäisiksi. Heidän tärkein tekijänoikeustulonsa on näyttelykorvaus, jota maksetaan yhteensä noin 115 000 euroa vuodessa. Näyttelykorvaus ei ole museolle suuri kuluerä – kun vielä muistaa, että elävän taiteilijan teokset ovat varmasti aitoja.

Teoksen sijasta voidaan myydä käyttöoikeuksia. Esimerkiksi mediataiteilija tai tuotantoyhtiö myy teoksen käyttöoikeuksia museoille. Samalla teoksen kopio luovutetaan museon käyttöön. Sarjakuvantekijät myyvät teostensa käyttöoikeuksia esimerkiksi kirjankustantajille ja lehdistölle.

Taiteellisen ja luovan työn tekijät luovat sisällöt, joista valmistettuja digitaalisia kopioita jakeluporras hankkii ja levittää. Jakeluportaaseen kuuluvat esimerkiksi taiteen kauppiaat, kustantajat ja sähköinen media. Seuraavalla portaalla ovat esimerkiksi laitevalmistajat, joiden tuottamilla välineillä taideteoksia katsotaan tai kuunnellaan.

Suuret media-, teknologia- ja telealan yritykset sekä laitevalmistajat haluaisivat saada käyttöönsä luovien ihmisten työn tulokset nykyistä laajemmin oikeuksin. Esimerkiksi työsuhteolettaman myötä työsuhteessa luotujen teosten taloudelliset oikeudet siirtyisivät automaattisesti työnantajalle, ellei toisin sovita. Kuitenkin tekijänoikeuslain perimmäisenä tarkoituksena on heikomman osapuolen eli luovan

työn tekijän oikeuksien suojaaminen. Myös jakeluyritysten vaatimus saada käyttöönsä freelancereiden teosten yksinoikeudet on vastoin tekijänoikeuslain henkeä. Mikäli taiteilijoiden tekijänoikeustulot vähenevät, paineet apurahojen lisäämiseksi kasvavat.

Yksityisen kopioinnin hyvitysmaksulla korvataan tekijöille se, että kuluttajat voivat kopioida haluamiaan teoksia omaan käyttöönsä. Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskus AVEK ja Visuaalisen taiteen edistämiskeskus VISEK jakavat vuosittain mediataiteilijoille noin 350 000 euroa.

Toimenpiteet:

- Valtion tulee lainsäädännöllä taata sopimusvapauden säilyminen luovan työn tekijän ja teosten jakelijan välillä, kuitenkin niin, että tekijää heikompana osapuolena suojataan luovutus-tilanteessa. Tekijänoikeuslakiin tulee sisällyttää järjestelmä tekijänoikeuskorvausten kohtuullistamiseksi.

- Opetusministeriön tulee asettaa työryhmä selvittämään, miten tekijänoikeuslainsäädäntöä voidaan kehittää, niin että se huomioisi visuaalisten alojen taiteilijat.
- Yksityisen kopioinnin hyvitysmaksu on ulotettava niihin tallennuslaitteisiin, joille kopiointi on tosiasiaa siirtynyt tai siirtymässä.

Taustatietoa:

Näyttelykorvauksia maksettiin Kuvaston kautta yhteensä 115 000 euroa ja jälleenmyyntikorvauksia 218 000 euroa (2008). Näyttelykorvauksen saajista suurin osa on eläviä taiteilijoita, kun taas jälleenmyyntikorvausta maksetaan tyypillisimmin perikunnille. Näin ollen kuolleet taiteilijat ansaitsivat vuonna 2008 lähes kaksi kertaa niin paljon kuin elävät taiteilijat. Vuonna 2007 jälleenmyyntikorvauksia (270 000 euroa) maksettiin viisinkertaisesti näyttelykorvauksiin (52 000 euroa) verrattuna. Taantuma lienee hillinnyt taidekauppaa vuonna 2008. (Kuvasto ry)

Esimerkiksi yhdestä maalauksesta museo maksaa näyttelykorvausta 55 euroa 30 päivän ajalta. Taiteilijan saama maksimikorvaus yhdestä näyttelystä on 1 500 euroa. Jälleenmyyntikorvaus on yleensä viisi prosenttia teoksen myyntihinnasta. Oikeutta jälleenmyyntikorvaukseen ei ole silloin, kun yleisölle avoin museo ostaa teoksen yksityishenkilöltä. Jälleenmyyntikorvausta maksetaan teoksista tekijän elinajan ja 70 vuotta tekijän kuolinvuoden päättymisestä. (Kuvasto ry)

Hyvitysmaksun piiriin kuuluvat mm. analogiset ääni- ja kuvanauhut sekä digitaaliset tallennuslaitteet. Maksun ulkopuolella ovat matkapuhelimet ja tietokoneet. Hyvitysmaksuja kertyi yhteensä noin 15,2 miljoonaa euroa, josta suurin osa jaettiin säveltaiteeseen (2007).

5 Taide on ihmistä varten

Taiteen soveltava käyttö lisää ihmisten hyvinvointia työpaikoilla, kouluissa, laitoksissa ja vapaa-ajalla. Uudenlaista vuorovaikutusta syntyy, kun taiteilija hyödyntää osaamistaan taiteen perinteisten kontekstien ulkopuolella. Esimerkiksi Pekka Elomaan työpaikoissa kehitysvammaiset dokumentoivat elämäänsä ja lähestyivät omaa identiteettiään. Yhtä lailla kulttuuristen ja muiden vähemmistöjen jäsenet voivat taiteen keinoin tarttua itseään kiinnostaviin teemoihin ja halutessaan tuoda niitä julkiseen keskusteluun.

Koulukodissa kasvaneet nuoret kokivat oman elämänsä arvokkaaksi Miina Savolaisen monivuotisessa Maailman ihanin tyttö -valokuvaprojektissa. Voimauttava valokuva on sittemmin löytänyt käyttäjänsä. Sitä hyödynnetään kasvatus-, hoito- ja terapeuttisessa työssä sekä työyhteisöissä.

Kaikilla ei ole mahdollisuutta kokea tai harrastaa taidetta. Esimerkiksi sairaaloiden pitkäaikaispotilaat jäävät samalla ilman taiteen synnyttämää yhteisöllisyyttä, jolla tutkitusti on myönteisiä vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin. Yhteisötaiteessa samoin kuin paikka- ja tilannesidonnoisessa taiteessa yhdessä tekeminen on keskeistä.

Sivistystoimessa, terveys- ja sosiaalialalla, matkailualalla ja työpaikoilla tarvitaan visuaalisten taiteiden ammattilaisia. Kentän kehittymättömien rakenteiden vuoksi kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa toisiaan. Taiteen soveltavan käytön vakiinnuttamiseksi sekä taiteilijoita että yhteistyötahoja pitää kouluttaa. Tulevaisuudessa kulttuurin kysynnän ennustetaan kasvavan.

Vapaan kentän toimintamahdollisuuksia visuaalisten taiteiden alalla on vahvistettava. Jos taiteilijat kaikkoavat maakunnista, taiteen saatavuus ja myös saavutettavuus heikkenevät. Siksi eri puolille maata tarvitaan visuaalisten taiteiden aluekeskuksia ja niihin palkattavia tuottajia. Aluekeskukset kehittävät alan tuottajatoimintaa ja yleisötyötä, välittävät taiteen hyvinvointipalveluja ja tekevät yhteistyötä yritysmaailman kanssa, esimerkiksi järjestämällä taidekonsultointia, työpajoja ja virkistystoimintaa. Aluekeskukset vahvistavat paikallisia yhteyksiä kansalliseen ja kansainväliseen taidekenttään, kehittävät taiteen lainaus- ja myyntitoimintaa sekä antavat opastusta julkisen taiteen hankinnoissa (taidekaavoitus, prosenttiperiaate jne.).

Tuottajien lisäksi tarvitaan matalan kynnyksen tiloja ja tilanteita, joissa yleisö ja taide kohtaavat. Alan harrastustoiminta on laajaa. Galleriakierrokset ja ateljeevierailut keräävät yleisöä, mutta taiteen ostamista vierastetaan.

Visuaalisten taiteiden aluekeskukset tulee rakentaa paikallisten vahvuuksien ja toimijoiden pohjalta, sillä alueet ovat toimintakulttuuriltaan ja profiililtaan omanlaisiaan. Aluekeskuksissa on hyödynnettävä aluetaidemuseoiden, alueellisten taidetoimikuntien ja läänintaiteilijoiden osaamista ja toimittava yhdessä

näiden sekä paikallisten taiteilijajärjestöjen ja taiteilijoiden kanssa.

Visuaalisten taiteiden tiedotustoiminta on hajallaan Näyttelyvaihtokeskus Framessa ja eri järjestöissä, mikä vaikeuttaa kentän kokonaisuuden hahmottamista. Kehittyäkseen koko visuaalisten taiteiden ala tarvitsee lisää valtakunnallista huomiota. Alan tiedotustoiminta on keskitettävä yhteen paikkaan ja tietoa on kerättävä ja tilastoitava, kuten muillakin taiteenaloilla. Visuaalisten taiteiden tiedotuskeskuksen tulee edistää myös kansainvälistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta. Kun yhteiskunnassa ensin havahdutaan visuaalisten taiteiden merkitykseen, taiteesta voi tulla osa ihmisen arkea.

Toimenpiteet:

- Opetusministeriön tulee myöntää määräraha visuaalisten taiteiden tiedotuskeskuksen perustamiseen sekä säännöllisesti ilmestyvän visuaalisten taiteiden tiedotuslehden julkaisemiseen. Tiedotuskeskuksen tehtävänä on edistää visuaalisten taiteiden yhteiskunnallista asemaa ja toimintaedellytyksiä, huolehtia alan tiedottamisesta ja tilastoinnista sekä vastata visuaalisten taiteiden aluekeskusten verkostoitumisesta ja yhteistyöstä. Tiedotuskeskus palvelee visuaalisten alojen taiteilijoita, kulttuuripolitiikan toimijoita, päättäjiä ja tiedotusvälineitä sekä luo yhteistyöverkostoja eri tahojen kanssa.

- Opetusministeriön tulee käynnistää visuaalisten taiteiden aluekeskusten pilottihanke. Aluekeskusten tehtävänä on koordinoita alueellista toimintaa, lisätä taiteen saavutettavuutta sekä taiteilijoiden työtilaisuuksia, kehittää alan tuottajatoimintaa ja laajentaa taidelainaamotoimintaa. Niiden tulee tehdä yhteistyötä alueellisten taide-toimikuntien ja läänintaiteilijoiden sekä alueellisten kehittämisorganisaatioiden kanssa.
- Opetusministeriön tulee pikaisesti päivittää alueellisten valokuvakeskusten tehtävät, sopia niiden keskinäisestä työjaosta, arvioida niiden toimintaa laatukriteerien perusteella sekä nostaa niiden rahoitus samalle tasolle muiden taiteen ja kulttuurin aluekeskusten kanssa.

Taustatietoa:

Suomessa toimii 16 aluetaidemuseota, 10 alueellista valokuvakeskusta, 12 alueellista elokuvakeskusta, viisi tanssin aluekeskusta, 10 lastenkulttuurikeskusta ja 13 alueellista taidetoimikuntaa.

6 Museon tyhjät seinät

Taidemuseot tallentavat kulttuuriperintöä ja esittelevät sitä nykyyhetken perspektiivistä. Ne tuottavat muita museoita aktiivisemmin vaihtuvia näyttelyitä ja tekevät nykytaidetta ja taiteilijoita tunnetuiksi. Työpajojen, yhteisöllisten taideprojektien ja taidepedagogiikan kautta ne tuovat taiteen kaikkien ulottuville. Aluetaidemuseoverkostolla pyritään taiteen saatavuuteen ja saavutettavuuteen; jokaiselle taataan mahdollisuus osallistumiseen ja elämyksiin. Museoiden taideostoilla ja näyttelykorvauksilla tuetaan samalla taiteilijoita.

Tämän hetken taiteesta jäänee aukko museoiden kokoelmiin. Määrärahojen vähyys on johtanut siihen, että 2000-luvun ensimmäinen kymmenluku jää luultavasti taidehankinnoiltaan yhdeksi niukimmista sataan vuoteen.

Kansallisen kokoelmapolitiikan tarve on ilmeinen. Keskinäisellä työnjaolla vältetään päällekkäisiltä, samojen taiteilijoiden ja taiteenlajien teoshankinnoilta. Nykytaidetta ostaessaan museoiden on huolehdittava, että taiteilijoita ei ilman hyväksyttävää perustetta aseteta eri asemaan sukupuolen tai minkään muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Sarjakuva- ja kuvitusoriginaalien kokoaminen ei ole minkään museon, arkiston tai kirjaston vastuulla. Siksi teokset ovat vaarassa hävitä. Myös katoavan taiteen teoksia, kuten ympäristötaidetta ja performanssiesityksiä pitäisi dokumentoida ja arkistoida valikoiden, samoin edes osa taidenäyttelyistä ja -tapahtumista.

Julkinen rahoitus takaa taidemuseoiden riippumattomuuden ja laadukkuuden. Nykyisin museoilta

odotetaan yhä suurempaa omarahoitusosuutta. Mikäli museon toiminta suunnitellaan puhtaasti tulojen mukaan, esiteltävä taide kaventuu ja pedagoginen toiminta vähenee. Jos kunnat vähentävät omaa rahoitustaan museoille tai käyttävät valtionosuuksiaan muihin tarkoituksiin, taidemuseoiden toiminta, etenkin yleisötyö on vaarassa tyrehtyä.

Internetsivuillaan taidemuseot esittelevät näytelyitään, pedagogisia kokonaisuuksiaan ja kuvatietokantojaan. Vaikka verkkosivut lisäävät taiteen saavutettavuutta, ne eivät korvaa alkuperäisteoksen kohtaamista. Toistaiseksi kuva-aineistoa on verkossa vain vähän, koska tekijänoikeuskorvausten rahoitus on vielä pääosin ratkaisematta.

Valtion taideteostoimikunta hankkii teoksia ostamalla, tilaamalla ja järjestämällä kilpailuja ja sijoittaa ne valtionhallinnon virastoihin ja laitoksiin. Viime vuonna kokoelmaa kartutettiin ensimmäistä kertaa performanssiteoksella sekä reaaliaikaista verkkotekniikkaa hyödyntävällä taideteoksella. Toistaiseksi toimikunta ei ole hankkinut sarjakuva- eikä kuvitusoriginaaleja.

Toimenpiteet:

- Taidemuseoiden määrärahat tulee nostaa riittävälle tasolle, jotta ne pystyvät hoitamaan lakisäätteiset ja muut tehtävänsä.

- Taidemuseoiden tulee maksaa näyttelykorvauksia kaikille taiteilijoille, joiden teoksia ne esittävät julkisesti.
- Kirjastoille, arkistoille ja museoille on taattava riittävät resurssit visuaalisten taideteosten digitalisointiin sekä sopimuslisenssien solmimiseen tekijänoikeusjärjestöjen kanssa teosten saattamiseksi alan laitosten, tutkijoiden ja yleisön saataville kattavasti myös tietoverkoissa.
- Aluetaidemuseoiden alueellisia tehtäviä tulee päivittää. Museoiden asiantuntemusta tulee käyttää julkisen taiteen hankinnoissa, prosenttiperiaatteen toteuttamisessa sekä maisemointi- ja tienrakennushankkeissa ja muussa yhdyskuntasuunnittelussa.

- Museoiden valtionosuuksiin ja harkinnanvaraiseen tukeen tulee lisätä kuntaehto. Tukea myönnetään vain, mikäli kunta sitoutuu panostamaan taidemuseoonsa. Museoiden valtionosuuksia tulee täydentää harkinnanvaraisella lisämäärärahalta, ns. bonusrahalla, jota jaetaan museon yleisötyön laajuuden perusteella.
- Valmistellaan taidemuseoiden kansallinen kokoelmapolitiikka, jossa sovitaan museoiden välisestä työnjaosta, lähinnä teoshankintojen ja dokumentoinnin osalta. Kokoelmapolitiikassa tulee huomioida myös sarjakuva, taidekäsityö, kuvitustaide, mediataide ja ns. katoava taide.
- Valtion taidemuseoon kuuluvan Kuvataiteen keskusarkiston tulee huolehtia katoavan taiteen dokumentoinnista ja arkistoinnista, koska sillä on ennestään alan tietoa ja kokemusta. Opetusministeriön tulee osoittaa tarkoitukseen määräraha.
- Selvitetään, mihin museoon, arkistoon tai kirjastoon voidaan perustaa sarjakuva- ja kuvitusoriginaalien kokoelma tutkimuksen ja näyttelytoiminnan käyttöön. Kokoelmatoiminta tulisi käynnistää vuonna 2011, jolloin suomalainen sarjakuva täyttää 100 vuotta. Samalla selvitetään mahdollisuudet Suomen sarjakuvamuseon perustamiseen.
- Taiteen keskustoimikunnan alaisuudessa toimiva Valtion taideteostoimikunta (valtion taidekokoelmat) tulee siirtää Valtion taidemuseon yhteyteen, joka on sen luontevin sijoituspaikka käytännön toiminnan kannalta. Valtion taideteostoimikunta toimisi edelleen itsenäisenä yksikkönä.
- Valtion taideteostoimikunnan tulee hankkia kokoelmiinsa myös sarjakuva- ja kuvitustaidetta, muiden visuaalisten alojen taideteosten tavoin.

Taustatietoa:

Suomessa toimii 65 taidemuseota, joista 16 on aluetaidemuseota ja kolme Valtion taidemuseon toimintayksiköitä (Ateneumin taidemuseo, Nykytaiteen museo Kiasma ja Sinebrychoffin taidemuseo). Visuaalisella alalla on lisäksi viisi valtakunnallista erikoismuseota: Designmuseo, Suomen käsityön museo (Jyväskylä), Suomen lasimuseo (Riihimäki), Suomen rakennustaiteen museo ja Suomen valokuvataiteen museo.

Taidemuseoiden vuotuinen kävijämäärä on noin 1,5 miljoonaa (2007). Viidestä Suomen suosituimmasta museosta neljä on taidemuseota: Nykytaiteen museo Kiasma, EMMA – Espoon modernin taiteen museo, Ateneum ja Helsingin kaupungin taidemuseo (140 000–183 000 kävijää kussakin). (Museoliitto, 2007)

Valtionosuuden piirissä on 44 taidemuseota ja neljä taiteilijakotia. Joillakin museoilla on useampia museokohteita. Valtionosuutta saavat taidemuseot kartuttivat kokoelmiaan yhteensä noin 1,1 miljoonalla eurolla. Teosostoihin museot käyttivät keskimäärin noin prosentin kokonaismenoistaan. Valtion taidemuseo (Ateneumin taidemuseo, Nykytaiteen museo Kiasma ja Sinebrychoffin taidemuseo) ja Helsingin kaupungin taidemuseo käyttivät ostoihin yli 170 000 euroa. (Museotilasto 2007, Museovirasto)

Taidemuseoiden kokoelmissa on yhteensä noin 200 000 teosta, joista esillä on vain hieman yli kolme prosenttia. Suurin osa teoksista on maalauksia (34 %), grafiikan vedoksia (29 %) ja piirustuksia (23 %). Veistoksia on yhdeksän prosenttia, valokuvateoksia pari prosenttia ja uutta mediaa alle prosentti. Lisäksi Suomen Valokuvataiteen museossa on noin 10 000 valokuvateoksen kokoelma. 1970-luvulla taidemuseoihin hankittiin yhteensä noin 26 000 teosta (10 vuodessa). 1990-luvulla kokoelmia kartutettiin enää noin 16 000 teoksella. (Päivi Rajakari: Taidemuseoiden kokoelmapolitiikka ja resurssit, Valtion taidemuseo, Taidemuseoalan kehittämissyksikkö KEHYS 2006)

Aluetaidemuseoista 11 huolehtii lisäksi kaupungin taidekokoelmista. Aluetaidemuseoiden taloudelliset resurssit jakautuvat erittäin epätasaisesti. Neljä vähiten rahoitettua taidemuseota käyttää vain noin viisi prosenttia kaikkien aluetaidemuseoiden yhteenlasketusta vuotuisesta taidehankintojen kokonaissummasta. (Päivi Rajakari: Taidemuseoiden kokoelmapolitiikka ja resurssit, Valtion taidemuseo, Taidemuseoalan kehittämissyksikkö KEHYS 2006)

Suomessa toimii kattava aluetaidemuseoverkosto. Ensimmäiset 13 aluetaidemuseota nimettiin vuonna 1980. Yleisötutkimusten mukaan kiinnostava näyttelytarjonta on edelleen tärkein kriteeri

museokäynnille. (Helka Ketonen: Aluetaidemuseot – tilanne vuonna 2003, Valtion taidemuseo, Taide-
museoalan kehittämisyksikkö KEHYS, 2003)

Vuonna 2007 museoissa järjestettiin noin 500 vaihtuvaa taidenäyttelyä ja 160 taideteollisuuteen, valokuvataiteeseen tai rakennustaiteeseen liittyvää näyttelyä. (Museotilasto 2007)

Helsingin kaupungin taidemuseo käytti vuosien 2006-08 taidehankintamäärärahoistaan 31 prosenttia naistaiteilijoiden teoksiin. Museo maksoi naisten teoksista keskimäärin 1 380 euroa ja miesten teoksista 2 800 euroa. Enemmistö suomalaisista kuvataiteilijoista on naisia. (Helsingin Sanomat, 2009)

Valtion taideteostoimikunta hankki taidekokoelmaan 115 teosta vuonna 2008. Tilaustöihin käytettiin 275 000 euroa ja muihin teosostoihin 195 000 euroa. Teoksia on sijoitettu mm. työvoimatoimistojen, yliopistojen, ministeriöiden, vero-
toimistojen ja käräjäoikeuksien tiloihin sekä ulkomailla Suomen ulkomaanedustustojen ja Suomen kulttuuri-instituuttien tiloihin. Suomen toiseksi suurimpaan taidekokoelmaan kuuluu noin 12 700 teosta. (Valtion taideteostoimikunta, toimintakertomus 2008)

7 Verkot maailmaan

Suomalaisilla visuaalisilla taiteilla on kansainvälisesti hyvä maine; etenkin valokuva- ja mediataide ovat maailmalla kysytyjä. Arvostus perustuu taiteilijoiden vahvaan ammattitaitoon, laatuun ja omaperäisyyteen. Visuaalisten taiteiden kautta Suomi näyttyytyy elinvoimaisena kulttuurimaana, mikä antaa potkua suomalaisille vientiyrityksille.

Visuaalisten taiteiden koulutus on kansainvälistynyt Suomessa nopeaan tahtiin. Esimerkiksi Turun taideakatemian, Lahden muotoiluinstituutin ja Taide-teollisen korkeakoulun valokuvataiteen koulutusta arvostetaan ulkomailla. Taideyliopistojen tutkinto-opiskelijoista jo viidennes on ulkomaalaisia.

Samaan aikaan yhä useampi suomalainen visuaalisen alan taiteilija hankkii osan koulutuksestaan ulkomailta. Taiteilijat liikkuvat entistä enemmän ja

hakevat vaikutteensa suoraan maailman taidekeskuksesta – tai pienistä kyläyhteisöistä. Taiteilijaresidenssit mahdollistavat pitkäaikaisen työskentelyn kohde-maassa ja edistävät verkostoitumista.

Suomalaistaiteilijoiden pääsy ulkomaisiin residensseihin edellyttää usein vastavuoroisuutta, josta kotimaiset residenssit, esimerkiksi HIAP (Helsinki International Artist-in-residence Programme) huolehtivat. Suomalaisissa residensseissä vierailevat ulkomaiset kuraattorit ja kriitikot perehtyvät suomalaisen taiteeseen. Verkostoituminen paikallisten taiteilijoiden kanssa johtaa toisinaan kansainvälisiin yhteistyöhankkeisiin.

Taidekentän elinehtona on jatkuva kulttuuriset ja maantieteelliset rajat ylittävä vuoropuhelu. Suomessa järjestettävät kansainvälisen nykytaiteen näyttelyt

tuovat yleisön arvioitavaksi viimeisimpiä taidevirtauksia. Suurten taidetapahtumien, kuten valokuvataiteen Backlight-triennaalin tai Korutaiteen triennaalin vanavedessä taiteilijat solmivat kansainvälisiä yhteyksiä myös kuraattoreihin.

Yksityiset galleriat vievät edustamiaan taiteilijoita suurkaupunkien taidemessuille, joissa vieraillee taiteen asiantuntijoita, galleristeja ja kuraattoreja. Jotkut nuorista taiteilijoista ovat päässeet sopimukseen ulkomaisen gallerian kanssa, joka esittelee heidän teoksiaan säännöllisesti taidemessuilla. Suomalainen sarjakuva näkyy hyvin maailmalla, niin festivaaleilla kuin albumien käännöksinä.

Taiteen vienti maksaa. Tanskassa käynnistettiin vuonna 2005 kokeiluhanke, jossa gallerialle myönnettiin automaattisesti vientitukea, mikäli se oli hyväksytty tietyille taidemessuille.

Taiteilijan menestystä kansainvälisillä markkinoilla mitataan monin tavoin. Keskeisiä mittareita ovat taiteellinen tunnustus ja kaupallinen menestys, kuten huutokauppamyyni. Kansainvälistä näkyvyyttä lisäävät tekijän osallistuminen taiteen katselmukseen, esimerkiksi Venetsian biennaaliin, yksityisnäyttelyn pitäminen merkittävässä taidemuseossa, galleriassa tai taidekeskuksessa, taide- tai kilpailupalkinnon saaminen sekä teosten esittely taidelehdessä. Pitkäjänteinen työ tuottaa tulosta.

Toimenpiteet:

- Työ- ja elinkeinoministeriön jaettavaksi tulee perustaa määräraha taidegallerioiden osallistumiseen kansainvälisille taidemessuille, esimerkiksi Tanskan mallin mukaisesti. Gallerioita tuetaan, mikäli ne on hyväksytty tietyille merkittävälle taidemessuille. (Tanskan galleriatuki kattoi 40 prosenttia osallistumiskuluista ja 25 prosenttia teosten kuljetuskuluista.)

- Residenssitoiminnan koordinointi tulee keskittää yhdelle toimijalle, joka kehittää sekä kotimaista että kansainvälistä residenssitoimintaa ja jakaa avustuksia tärkeimpien residenssien paikalliseen yhteistyöhön ja verkottumiseen. Opetusministeriön tulee osoittaa tähän tarkoitukseen riittävä määräraha. Kuvataiteilijoiden lisäksi residensseihin tulee valita myös muiden visuaalisten alojen taiteilijoita sekä kuraattoreita ja arvostelijoita.
- Taiteen keskustoimikunnan residenssitukea tulee myöntää joustavasti myös ennakkopäätöksellä, sillä jotkut verkostoitumisen kannalta keskeiset ulkomaiset residenssit edellyttävät taiteilijalta jo hakuvaiheessa myönnteistä apurahapäätöstä.

- Näyttelyvaihtokeskus Framen konseptia tulee kehittää. Framen jakamaa määrärahaa suomalaisten taiteilijoiden ja taiteilijaryhmien kansainväliseen näyttelytoimintaan tulee kasvattaa. Lisäksi Framen toimintaa tulee laajentaa niin, että se kattaa myös taidekäsityön.
- Kansainvälisen vuorovaikutuksen lisäämiseksi opetusministeriön tai opetusministeriön yhdessä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa tulee käynnistää visuaalisten taiteiden 3–5 -vuotinen vaihto-ohjelma. Ohjelmasta myönnetään pitkäjänteisesti tukea taidegallerioille, festivaaleille ja muille toimijoille taiteen vientiin ja tuontiin.

Taustatietoa:

Korkeakoulujen kansainvälinen vaihto-opiskelu on kuvataiteen alalla toiseksi suosituinta uusiin opiskelijoihin (koulutuspaikkoihin) suhteutettuna - sekä Suomesta lähtevien että Suomeen tulevien vaihto-opiskelijoiden osalta (2007). Vertailussa oli mukana 20 eri koulutusalaa. (www.cimo.fi)

Sekä Kuvataideakatemia perustutkinto-opiskelijoista että jatkotutkinto-opiskelijoista 16 prosenttia oli ulkomaalaisia. Ulkomailta tulleita vaihto-opiskelijoita (yli kolme kuukautta) oli 15, suurin osa Keski-Euroopasta. (Kuvataideakatemia, 2008)

Näyttelyvaihtokeskus Frame jakoi apurahoja 580 000 euroa mm. suurnäyttelyihin, taiteilijaresidensseihin ja projekteihin. (Toimintakertomus 2008)

Suomen Taiteilijaseuran ateljeesäätiön taloissa Espanjassa ja Italiassa työskentelee vuosittain 50–60 suomalaistaiteilijaa.

22 suomalaisessa residenssissä tai vierasateljeessa työskenteli 146 ulkomaista taiteilijaa, joista valtaosa oli visuaalisten alojen taiteilijoita (2008). Suurin osa tuli Euroopasta. Pohjois-Amerikasta ja Aasiasta saapui kummastakin runsaat 10 prosenttia. (Suomen Taiteilijaseuran Ateljeesäätiö 2009)

Kymmenen viime vuoden aikana ulkomailla on julkaistu liki sata suomalaista sarjakuva-albumia, noin 25 tekijältä lähes 20 maassa.

Maailmalla toimii vähintään 770 kuvataiteen residenssiä, joista 420 Euroopassa, 180 Pohjois-Amerikassa ja 100 Aasiassa. (Kokko-Viika: Taiteilijaresidenssitoiminnan rooli nykytaiteen tuotannossa, 2008)

8 Olennaista oppia

Menestyminen tämän päivän taidemarkkinoilla vaatii taiteilijalta sekä muodollista tutkintoa että jatkuvaa itsensä kehittämistä. Taiteilijat ovat korkeasti koulutettuja. Taiteilijajärjestöjen jäsenistä kolmannes on opiskellut Kuvataideakatemiassa ja joka neljäs Taideteollisessa korkeakoulussa. Moni on suorittanut useamman ammatillisen tutkinnon ja täydentänyt koulutustaan ulkomailla.

Taiteilijan koulutusura on pitkä. Alemman tason opinnot – ammatillisen toisen asteen tai vapaan sivistystyön oppilaitoksissa – lähinnä valmentavat korkea-asteen koulutukseen. Ammatilliset valmiudet opetetaan yleensä ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa: Kuvataideakatemiassa, Taideteollisessa korkeakoulussa tai Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnassa.

Ensimmäiset kontaktit kotimaiseen ja kansainväliseen taidekenttään luodaan jo opiskeluaikana.

Yhä useammin vapaan taiteilijan työnkuva on jotain muuta kuin maalauksen, valokuvateoksen tai muun ”esineen” valmistamista. Esimerkiksi yhteisötaiteessa ja paikka- ja tilannesidonmaisessa taiteessa teos voi olla tapahtuma tai prosessi.

Teknisten valmiuksien lisäksi koulutus auttaa opiskelijoita identifioitumaan taiteilijan ammattiin. Keskustelut ohjaavien opettajien kanssa syventävät opiskelijan taiteellista näkemystä ja auttavat häntä löytämään oman ilmaisukielensä.

Taideopetuksessa tarvitaan laajaa ja monipuolista opettajakuntaa. Kuvataiteen opetuksessa henkilökohalliset työtilat ovat välttämättömiä. Yksilöllisestä opetuksesta huolimatta visuaalisten taiteiden yliopistot

ja ammattikorkeakoulut joutuvat selviytymään muita taiteenaloja niukemmilla opetusmäärärahoilla. Alan koulutusta Suomessa on lisätty 1990-luvun alusta lähtien. Sitä mukaa kun taiteilijajoukko on kasvanut, taiteilijoiden mahdollisuudet ansaita elantoaan taiteella ovat vaikeutuneet. Tulevaa työvoiman tarvetta on vaikea arvioida, koska visuaalisella alalla ei ole varsinaisia työpaikkoja.

Taiteen soveltavan käytön opetusta tulisi lisätä erityisesti ammattikorkeakouluissa, joissa annetaan sekä taidealan että sosiaali- ja terveystieteiden koulutusta. Mikäli ammattikorkeakouluihin perustetaan ylempiä korkeakoulututkintoja, taiteen soveltava käyttö voisi olla yhtenä erikoistumisvaihtoehtona.

Taiteilijoiden ammatillista erityisosaamista hyödynnetään yhteiskunnassa aivan liian vähän. Täydennyskoulutuksella taiteilijoita voidaan kouluttaa ympäristö- ja rakennusalan asiantuntijatehtäviin, tuottajiksi ja kuraattoreiksi sekä yleisötyöhön matkailualalle ja museoihin. Taiteilijoita tulee myös pätevöittää eri kouluasteiden taideopettajiksi.

Taiteen alan jatko-opiskelu voi olla taiteellista tutkimusta tai taiteen ja tieteen välistä vuorovaikutusta. Molemmat tuottavat tärkeää, tieteellisestä tiedosta poikkeavaa tietoa. Nykyisin tohtoriopinnot rahoitetaan yleensä henkilökohtaisilla taiteilija-apurahoilla.

Muutama yksityinen säätiö myöntää apurahoja taiteelliseen tutkimustyöhön.

Toimenpiteet:

- Visuaalisten taiteiden opetuksen rahoitus yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa tulee nostaa samalle tasolle muiden taiteenalojen rahoituksen kanssa. Näin taataan laadukas ja monipuolinen opetustarjonta.

- Kuvataiteen ammattikorkeakoulujen resursseja tulee suunnata taiteen yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen (taiteen soveltavan käytön) huomioivan koulutuksen, esimerkiksi ylempien ammattikorkeakoulututkinnon kehittämiseen.
- Kuvataiteen täydennyskoulutuksen aloituspaikkoja tulee lisätä ja laajentaa uusille aloille, erityisesti hyvinvointi- ja terveystieteisiin ja muuhun taiteen soveltavaan käyttöön. Monialaiset ammattikorkeakoulut voivat toimia koulutuksen järjestäjinä. Koulutuksen on oltava kohtuuhintaista.

- Opetusalan pätevytymiskoulutus visuaalisilla aloilla tulee vakinaistaa. Esimerkiksi Taideteollinen korkeakoulu ja Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitos ovat yhdessä vastanneet Visuaalisen alan taideopettajan pedagogiset opinnot (VISPE) -opintokokonaisuudesta.
- Visuaalisten alojen taiteilijoille tulee järjestää arkkitehtuurin, yhdyskuntasuunnittelun ja rakennusalan täydentävää koulutusta esimerkiksi Aalto-yliopistossa ja monialaisissa ammattikorkeakouluissa.
- Rakennusalan ammattilaisten, arkkitehtien ja visuaalisten alojen taiteilijoiden koulutuksessa tulee lisätä näiden alojen keskinäistä ymmärrystä. Terveys- ja sosiaaalialalle, esimerkiksi lähihoitajien koulutukseen, tarvitaan lisää kulttuuriaineiden opetusta.
- Taideyliopistojen ja ammattikorkeakoulujen ammatillisiin opintoihin tulee sisällyttää työelämässä tarvittavia taitoja, kuten projektinhallintaa, budjetointia, rahoituksen hankintaa, työnantajavelvoitteita ja yrittäjätoimintaa.
- Suomen Akatemian tulee hyväksyä taiteellinen tohtoritasoinen tutkimus sekä post doc -tutkimus tasaveroisena rahoittamansa yliopistotutkimuksen piiriin.
- Mediataiteen yliopistotasoinen maisteri- ja tohtorikoulutus tulee käynnistää Aalto-yliopistossa. Tohtorikoulutuksessa ja tutkimustoiminnassa tulee tehdä laaja-alaisesti yhteistyötä muiden yliopistojen kanssa.

Taustatietoa:

Kuvataideakatemiasta valmistuu kuvataiteen maistereita ja tohtoreita, Lapin yliopistosta ja Taideteollisesta korkeakoulusta taiteen maistereita ja tohtoreita.

Taidealan yliopistoista ja ammattikorkeakouluista valmistuu vuosittain noin 250 kuvataiteilijaa. Ammatillisen toisen asteen tutkinnon kuvataiteen alalta suorittaa vuosittain noin 200 taiteilijaa. Myös virallisen koulutusjärjestelmän ulkopuolella toimivista yksityisistä taidekouluista, kuten Vapaasta taidekoulusta ja Taidekoulu Maasta, valmistuu kuvataiteilijoita. (Kuvataiteen koulutus ja tutkimus Suomessa 2007, opetusministeriö 2008)

Taideteollisen korkeakoulun visuaalisen kulttuurin osastolla koulutetaan valokuvataiteilijoita ja ympäristötaiteilijoita, muotoilun osastolla keramiikka-, lasi- ja tekstiilitaiteilijoita. Osa Taideteollisesta korkeakoulusta valmistuvista päätyy vapaan taiteilijan uralle. Mediataiteen koulutusta annetaan Kuvataideakatemiassa, Taideteollisessa korkeakoulussa ja Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnassa.

Tärkeimpänä työllistymistä edistävänä ominaisuutena Taideteollisesta korkeakoulusta valmistuneet pitivät yhteistyökykyä ja vuorovaikutustaitoja. (Paula Karhunen, Kaija Rensujeff: Taidealan koulutus ja työmarkkinat, Taiteen keskustoimikunta, 2006)

Taiteilijajärjestöjen jäsenistä 31 prosenttia on käynyt Kuvataideakatemiasa ja 25 prosenttia Taideteollista korkeakoulua. (Sari Karttunen: Kuvataiteilijoiden koulutusurat, Taiteen keskustoimikunta, 2006)

9 Aistillista ympäristöä

Viihtyisä ja mielenkiintoisesti rakennettu ympäristö vahvistaa yksilön ja yhteisön identiteettiä. Hyvä arkkitehtuuri, julkisen tilan taide ja onnistunut ympäristönsuunnittelu luovat yhdessä toimivan ympäristön. Rakennusten ornamenttiikka ja taiteelliset yksityiskohdat elävöittävät arkeamme, samoin rakennuksiin suunniteltu tai hankittu taide. Aukiouille, kouluihin, kauppakeskuksiin, asuinrakennusten pihuille, portaakkoihin ja muihin julkisiin tai yksityisiin tiloihin sijoitetut taideteokset herättävät katsomaan ympäristöä – ja taidetta – uusin silmin.

Teknis-taloudellinen ajattelu määrittää visuaalista ympäristöä enemmän kuin esteettisyys ja toimivuus. Mainoslakanat peittävät arkkitehtuuria ja mainostarat bussin ikkunoita. Jalkakäytävälle on rakennettu

teknisistä ja muista kadun kalusteista esteitä, joihin näkövammaisen törmää.

Hyvää kaupunkikuvaa ja miellyttävää ilmapiiriä luodaan toisin. Kun 1900-luvun alussa rakennettiin ja sisustettiin jugend-taloja, taiteilijat, käsityöläiset ja arkkitehdit kannustivat toisiaan. Nyt tarvittaisiin samanlaista yhteishenkeä, jotta syntyisi ilmeikästä ympäristöä.

Koska arkkitehtuurissa taide kietoutuu tekniikkaan, eri ammattiryhmien – arkkitehtien ja visuaalisten alojen taiteilijoiden – tulee olla mukana vaikuttamassa ratkaisuihin jo rakennushankkeen suunnitteluvaiheessa, niin yhdyskuntasuunnittelussa kuin uudis- ja korjausrakentamisessa. Arkkitehdit, kuvataiteilijat, taidekäsityöläiset ja muut visuaalisten

taiteiden tekijät tarvitsevat siihen hyviä viestintä- ja neuvottelutaitoja sekä uudenlaisia yhteistyömuotoja. Tarvitaan myös räätälöityä täydennuskoulutusta taide-, arkkitehtuuri- ja rakennusaloille.

Käytännöllisyyden lisäksi arkkitehtuurissa tavoitellaan kauneutta ja kestävyyttä. Julkiseen tilaan sijoitulla taiteella on tavallisesti pitkä elinkaari. Toisaalta performanssin ja yhteisötaiteen keinoin voidaan tuottaa lyhytkestoisia, mieleenpainuvia elämyksiä.

Kokeellinen arkkitehtuuri ja utooppinen ympäristösuunnittelu kehittävät alaa avatessaan uudenlaisia tulevaisuuden näkymiä. Suomessa ne ovat vielä harvinaisia. Ekokaavoituksessa korostetaan kestävä kehityksen tarpeita. Kun ekologista yhdyskuntasuunnittelua rikastetaan taiteella, viihtyisyys lisääntyy ja asukkaat sitoutuvat ympäristöön paremmin.

Eri puolilta Suomea löytyy esimerkkejä siitä, kuinka taide on otettu mukaan alue- ja liikennerakentamisen kokonaissuunnitteluun. Työkaluna taidekaavat ja ympäristötaiteen kaavat helpottavat taiteilijan, arkkitehdin ja rakennuttajan yhteistyötä.

Taidekaavaa toteuttamalla Kuopion Saaristokaupunkiin rakennetaan monipuolista kulttuuriympäristöä. Alueen ominaispiirteitä, luontoa ja historiaa vahvistetaan taiteen avulla. Kaupunkilaisilla on mahdollisuus kommentoida kaavahankkeen etenemistä internetsivuilla.

Helsinki-Vantaan lentoasemalle kulkevaa kehäraata puolestaan valmistellaan ympäristötaiteen kaavalla, jossa määrätään esimerkiksi, millä tekniikalla tai mistä materiaalista juna-asemien ja radanvarsien taideteokset tulee valmistaa. Taiteella korostetaan asemien yksilöllisyyttä ja helpotetaan matkustajien suunnistamista.

Julkisissa rakennus- ja peruskorjaushankkeissa tietty osuus rakennuskustannuksista tulisi varata rakennuksen tai sen ympäristön taiteelliseen parantamiseen. Hankittava taide integroidaan tiloihin ja ympäristöön jo suunnitteluvaiheessa. Prosenttiperiaatteella luodaan visuaalisesti parempaa ja viihtyisämpää elinympäristöä, lisätään tilanteita taiteen kohtaamiselle ja samalla työllistetään taiteilijoita.

Prosenttiperiaatteen käyttöä tulee laajentaa alue-suunnittelu-, maankäyttö- ja kaavoitushankkeisiin. Toisinaan prosenttitaiteesta mainitaan jo kaavamääräyksessä, kuten Helsingin Arabianrannassa (taidehankinnat 2002–2010). Taidehankinnat voivat myös olla ympäristötaideteoksia. Prosenttiperiaatetta toteutetaan järjestelmällisesti vain runsaassa kymmenessä kaupungissa, esimerkiksi Helsingissä, Hämeenlinnassa, Kotkassa, Oulussa ja Salossa.

Toimenpiteet:

- Prosenttiperiaate (esimerkiksi 0,5–1,5 prosenttia) tulee ottaa käyttöön kaikessa rakentamisessa, myös peruskorjaus-, täydennys- ja lisärakentamisessa. Kuntia ja kuntayhtymiä tulee kannustaa käyttämään prosenttiperiaatetta myös kaavoituksessa. Kuntiin ja kuntayhtymiin voidaan luoda rahastointimalli, jossa rakennusprojekteista kootaan pääomaa taidekaavan ohjaamiin taidehankintoihin.

- Kuntien ja maakuntaliittojen kaavoitusosastoille tulee tulevaisuudessa palkata visuaalisten alojen taiteilijoita suunnittelemaan taidekaavoitusta. Heiltä edellytetään yhdyskuntasuunnittelun ja arkkitehtuurin työkentän tuntemusta. Tavoitteena on tuoda taide mukaan kaavoitukseen (maakunta-kaavasta asemakaavaan) ja rakennushankkeisiin jo suunnitteluvaiheessa.
- Ympäristötaiteen sekä paikka- ja tilannesidonnaisen taiteen opetusta on vahvistettava yliopistokoulutuksessa.

- Rakentamisen suunnitteluohjeistoon, RT-korttiin tulee lisätä uutena esteettisen rakentamisen kortti, joka sisältää tietoa esimerkiksi julkisen taiteen hankkimisesta, materiaaleista ja niiden hoidosta, hyvistä ratkaisumalleista sekä neuvoo, mistä saa lisätietoa.

Taustatietoa:

Suomen rakennuskanta on nuorta. Siitä 80 prosenttia on valmistunut 1950-luvulla tai sen jälkeen. Eniten on rakennettu 1970- ja 1980-luvulla. (Tilastokeskus: rakennus- ja asuntokanta/Kulttuuritilasto 2007)

Noin kymmenen kaupunkia noudattaa prosenttirahakäytäntöä pysyvästi. (Päivi Rajakari, Taidemuseoiden kokoelmapolitiikka ja resurssit, Valtion taidemuseo, Taidemuseoalan kehittämissyksikkö KEHYS 2006)

Innehåll

	<u>Mitt i synen!</u>	49
1	<u>Det bästa för barnen</u>	52
2	<u>Konst i hemmen och på kontoren</u>	56
3	<u>Ersättning för arbetet</u>	59
4	<u>Upphovsrätten är konstnärens levebröd</u>	63
5	<u>Konsten finns till för människan</u>	67
6	<u>Museets tomma väggar</u>	70
7	<u>Nätverk ut mot världen</u>	74
8	<u>Väsentliga kunskaper</u>	77
9	<u>Tilltalande omgivning</u>	80

Mitt i synen!

Under goda tider minns vi inte alltid konstens betydelse, så självklart hör den till vårt dagliga liv. Däremot håller konsten modet uppe under kristider och svåra förhållanden. De visuella konsterna är värdefulla i sig genom att de väcker känslor och ger upplevelser.

De visuella konsterna har ett vidsträckt spektrum. Gränserna mellan olika konstgrenar håller på att uttraderas; olika uttrycksformer tar intryck av och uppblandas med varandra. I detta program ingår målar Konst, bildhuggarkonst, grafik, film-, medie- och serietecknarkonst, konsthantverk, performance och ortsbunden konst (miljö- och samhällskonst) samt ett flertal andra fenomen som håller på att utvecklas inom nutidskonsten. Mediekonsten

behandlas endast till den del den kan hänföras till visuell konst.

Vi stöter på visuell information av många slag i skolan, på arbetsplatsen, via internet och i offentliga utrymmen. Genom den teknologiska utvecklingen har visuella stimuli mångfaldigats. Genom att tillgodogöra sig den visuella branschens kunskaper skapar man en mer högklassig omgivning. Genom att till exempel förverkliga konstplaner i stadsplaneringen uppstår en fungerande helhet som betjänar invånarna.

De visuella konsterna påverkar allt från press till spelindustri, reklam till stadsplanering. Samhällets framgång är allt mer beroende av i vilken omfattning man kan tillämpa konsten. Inom det visuella konstfältet skapar man fortlöpande nya,

alternativa modeller att tänka och verka. På det grundar sig konstens hela attraktionskraft, men även dess kritiskhet och ställningstagande.

De snabba förändringarna i samhället förutsätter att dess medlemmar är flexibla, respekterar olikhet och innovativitet. Konsten är pluralistisk och människonära till sin natur, men den har också ekonomisk betydelse, till exempel som skapare av arbetsplatser.

Konstens livscykel är lång. Om man ser ur en hållbar utvecklings synvinkel, erbjuder konsten ett bättre alternativ än konsumtionsartiklar. I den teknologiserade världen har användandet av egna händer och återvinning av material nått en ny blomstringstid.

De visuella konstarna intresserar amatörer, såväl barn som vuxna. Det lönar sig att investera i yrkesskicklig undervisning i bildkonst och handarbete genast från de första klasserna, då barnen ännu har sin naturliga kreativitet i behåll. I skolan är konstundervisningen en oas för eget tänkande.

Konstmuseerna överför kulturarvet från generation till generation. De bevarar dagens konst så att också kommande generationer kan blicka bakåt. Museerna gör konsten tillgänglig för alla. I dem bör finnas plats för minoriteter, såväl i fråga om upphovsmän som publik.

Inom den visuella konstbranschen finns inte arbetsplatser som motsvarar dem som finns inom teatrar och orkestrar. Om konstnärerna försvinner från landsorterna minskar konstens tillgänglighet. Klyftan mellan konst och publik måste också elimineras. Därför behövs nya marknadsföringsmetoder samt utrymmen och situationer där tröskeln är låg för publiken att möta konsten.

För att stärka det fria fältets verksamhetsförutsättningar behövs regionala center för visuell konst, som utvecklar producentverksamheten och publikarbetet inom branschen, förmedlar konstens välfärdstjänster och samarbetar med företagsvärlden. Tillämpat bruk av konst strider inte mot tanken om konstens värde i sig, utan snarare stärker den.

I Finland är finansieringen av visuell konst anspråkslös i jämförelse med övriga konst kategorier. Varje konstform har sina egna särdrag och speciella behov, men trots det måste de bemötas likvärdigt. I fråga om statens konstnärsstipendier förverkligas inte detta. Av sökandena representerar cirka hälften den visuella branschen, men antalet stipendiater utgör endast en tredjedel. Ändå hör till exempel bildkonstnärerna till dem som har lägst inkomster

av alla konstnärer. Det är även skäl att slopa värdehierarkierna mellan de visuella konstarterna.

För första gången har ett konstpolitiskt program, där den visuella konstens områden ses som en enda helhet, utarbetats på uppdrag av undervisningsministeriet. Branschens omfattning och rikedom utgör en enorm resurs. Konsten förnyas till exempel hela tiden inom konstarternas gränsområden och utanför de traditionella framställningskontexterna.

Arbetsgruppen tar inte ställning till hur konstkommissionssystemet borde utvecklas, eftersom ett utredningsarbete gällande detta för tillfället utförs inom centralkommissionen för konst. I detta program lyfter arbetsgruppen fram centrala missförhållanden och föreslår åtgärder för att korrigera dem. Det finns mycket som inte ännu är utrett.

Till undervisningsministeriet

Undervisningsministeriet tillsatte 12.6.2008 en arbetsgrupp för att sammanställa ett konstpolitiskt program för de visuella branscherna. Museichefen Markku Valkonen, från det moderna museet EMMA i Esbo, kallades till ordförande och till medlemmar utsågs ordförande för statens formgivningsskmission, keramikern Antonio Altarriba, bildkonstnären Jan-Erik Andersson, mediekonstnären, regissör Marikki Hakola, kritikern, frilansredaktören Heikki Jokinen, specialforskaren Sari Karttunen från Statistikcentralen, ordförande för Konstnärsgillet i Finland, bildkonstnären Juha Okko, professorn, bildkonstnären Tarja Pitkänen-Walter från Bildkonstakademin, verksamhetsledare för Föreningen för nytt konsthantverk, galleristen Katarina Siltavuori, ordförande för Förbundet för Fotografiska Konstnärer rf, fotokonstnären Kari Soinio samt ordförande för statens fotokonstskmission, projektledaren Anna Vilkkuna. Konstsekreteraren Ansa Aarnio från Centralkommissionen för konst fungerade som arbetsgruppens sekreterare.

Den utsatta tiden för arbetsgruppen var 31.5.2009 men den fortsattes till 31.8.2009.

1 Det bästa för barnen

Barn och unga lever i en kulturell verklighet som är mycket olik tidigare generationers uppväxtförhållanden. I stället för utomhusspel spelar ungdomarna på datorer och träffar sina vänner på nätet. Man använder t.o.m. hälften av den tid man är uppkopplad på internet till att se på bilder eller videoinspelningar.

Samtidigt blir det allt mer populärt att göra saker med egna händer. Unga syr dräkter till rollspel, stickar och ändrar, inreder och gör klippböcker. Man söker kunskap via internet, följer med handarbetsbloggar och nätverkar med personer som är intresserade av samma saker som man själv.

Kreativiteten och den visuella tankeförmågan utvecklas redan före skolåldern. Därför är både de visuella konsterna och förmågan att

uppfatta omgivningen med synsinnets av central betydelse redan under småbarnsfostran och i förskoleundervisningen. Processen att åstadkomma något är viktigare än det färdiga resultatet.

På många områden behövs visuellt kunnande, inom allt från spelindustrin och grafisk planering till kommunikation. Utan konstfostran som främjar kreativitet och innovativitet skulle näringslivet avstanna. Det klokaste är att koncentrera undervisningen i konstämnen till grundskolan, eftersom man på så sätt når alla 7–15-åringar.

Inom bildkonst och handarbete arbetar man med konkreta material med sina egna händer. Där får man erfarenhetskunskap om t.ex. känslan för material och en förmåga att finstämt skilja på färgnyanser. Arbetet med materialen håller

barn och unga fast vid verkligheten, stöder deras helhetsinriktade växande och uppmuntrar dem att uttrycka och behandla sina egna känslor. Elevernas förmåga att uthärda osäkerhet ökar också, när de möter problem som man inte kan finna bara ett enda rätt svar på, utan många olika tolkningar.

Timuppdelningen i dagens grundskola har kritiserats för att vara alltför kunskapsinriktad. Enligt internationella jämförelser trivs de finländska eleverna dåligt i skolan. Man kan öka välbefinnandet inom skolgemenskapen med visuella konstater. Olika temaveckor och gemensamma projekt kan förverkligas med hjälp av konstnärsbesök, då eleverna får arbeta under ledning av professionella konstnärer. Sociala seriebilder utvecklar t.ex. barnens känslöförmåga och binder dem bättre samman med sin grupp.

Skolelevernas morgon- och eftermiddags-verksamhet innehåller väldigt lite konstämnen. I denna verksamhet deltar ändå nästan hälften av förstaklassisterna och mer än en fjärdedel av andraklassisterna, sammanlagt ca 45 000 barn, som borde uppmuntras till kreativitet.

Skolundervisningen har inte hängt med i den kulturella förändring, där det visuella – t.ex. reklam i gatubilden och medier – ständigt erövrar mer utrymme. Barn och unga behöver både god medieläskunnighet och visuell läskunnighet, allt

från småbarnsfostran, förskoleundervisning och grundskola till högstadium.

Undervisningen i bildkonst och handarbete bryter igenom språkliga och nationella gränser. En som håller på att lära sig finska förstår det visuella språket och för med sig drag av sin egen kultur i detta arbete.

Konstmuseerna riktar sitt mångsidiga publikarbete också till barn och unga. Det är viktigt att eleverna kommer de ursprungliga verken nära, i museets verkstäder får de se och själva göra konst. Genom att undersöka bilder, textilier och föremål bildar barn och unga sig en uppfattning om olika kulturer. Konsten lockar också till moraliska funderingar.

Det visuella fältet intresserar barn och ungdom. Var tredje 3–18-åring ritlar eller gör seriebilder, var fjärde målar eller sysslar på annat sätt med bildkonst och lika många handarbetar. Var sjunde fotograferar. Av dem som håller på med visuell konst skulle mer än 40 procent vilja delta i en grundundervisning i konstämnen som motsvarar den som ges i bildkonst- och handarbetsskolor. I praktiken deltar bara ca fem procent av grundskoleleverna i den grundundervisning i som ges utanför skolan i visuell konst – bildkonst, handarbete eller arkitektur.

Enligt undervisningsplanen kompletterar en målinriktad grundundervisning i konst undervisningen i grundskolorna, men den är ofta dyr

och står inte att få överallt. Förutom bostadsorten inverkar föräldrarnas utbildning och sociala ställning på barnens deltagande. Det ser ut som om hobbyverksamheterna för barn och unga skulle hoppa sig; de som sysslar med idrott och motion trivs också bäst med konst och kultur.

Åtgärder

- Bildkonst bör vara ett för alla gemensamt läroämne i alla grundskolans årsklasser (1–9). Undervisningens omfattning bör ökas, då den visuella kulturen är så omfattande, för att utveckla elevernas eget tänkande och för att öka växelverkan mellan finska och nyfinländska skolbarn.
- Det bör finnas en ämneslärare för undervisningen i bildkonst och handarbete redan från de lägsta klasserna i grundskolan.

- Undervisningsministeriet bör ställa ett skilt anslag till de regionala konstkommissionernas förfogande, att användas till visuella konstnärers besök i skolor och daghem. Understöd kan även beviljas för avlönande av en konstnär som kommunen eller skolan utsett till gudförälder.

- Samarbetet mellan konstmuseerna och skolorna bör etableras, till exempel i utgångspunkterna för grundundervisningens undervisningsplan samt i planeringen av småbarnsfostran och förskoleundervisning och till detta bör skilt anslag anvisas. Man bör även anvisa medel till resekostnaderna för avlägset boende elevers besök i konstmuseum.
- Skolorna bör mer än hittills dra nytta av konstmuseerna som omgivning för inläring och utnyttja konstverk som läromedel.
- Undervisningen i visuell konst bör utökas i lärarutbildningen.
- Undervisningen i visuell konst bör inkluderas heltäckande över hela landet i planeringen av småbarnsfostran och förskoleundervisning.
- Det bör anordnas fortbildning för klass- och ämneslärare där man lär sig utnyttja visuell konst i undervisningen i läsåmnen, såsom modersmål, historia, naturkunskap och databehandling.
- Det bör anordnas fortbildning för barnträdgårdslärare och andra som verkar inom småbarnsfostran och förskoleundervisning, där man lär sig utnyttja visuell konst i barnundervisningen redan från tidig ålder.
- Man bör inkludera konstämnen i skolelevernas morgon- och eftermiddagsverksamhet för att göra verksamheten mångsidigare.
- Man bör skapa klara läroobjekt för seriebilder och mediekonst i den grundutbildning som anordnas av bildkonstskolorna för barn och ungdom.

2 Konst i hemmen och på kontoren

Finlands största auktionskamrar, Bukowski och Hagelstam, sålde år 2008 inhemsk konst för sammanlagt mer än 7 miljoner euro.

Försäljningsprisen för de dyraste konstverken, från 1800-talet, har stigit till hundratals tusen euro. Av guldålderns konstnärer har Helene Schjerfbeck och Albert Edelfelt gått för de högsta summorna.

Inhemsk nutidskonst ligger på en mer anspråkslös prishöjd. Försäljningen av konstverk koncentreras till konstgallerier där konstnärernas nya verk presenteras vid tillfälliga utställningar. I Finland utgör galleriernas utställningar en central inkomstkälla för konstnärerna då även anslagsbeviljare noterar dem.

Man beräknar att vi har ungefär 200 konstgallerier i Finland och av dem har ca 90 sin verksamhet i Helsingfors. Gallerierna gör utbudet av nutidskonst

mångsidigare, men i internationell jämförelse är konstmarknaden i Finland outvecklad.

Vid sidan av de privata gallerierna fungerar konstnärsorganisationernas och -andelslagens egna gallerier och utställningsutrymmen. Konstnärsorganisationerna, som är allmännyttiga samfund, upprätthåller en omfattande utställningsverksamhet på olika håll i Finland och förbättrar därmed tillgängligheten regionalt sett. Organisationernas konstförmedlingstillfällen ökar synligheten och lockar en ny publik. För konstnärerna erbjuder de möjlighet att visa sina arbeten oberoende av boningsort. Vid Målarförbundets konstverksförmedling våren 2009 var t.ex. 1400 verk av 500 konstnärer till salu – också av unga konstnärer bosatta utanför

huvudstadsregionen. Det drygt en vecka långa evenemanget hade ca 12 000 besökare.

Förr i världen understödde mecenater konstnärer på många olika sätt. Kring Maire Gullichsens och Sara Hildéns samlingar bildades senare konstmuseer i Björneborg och Tammerfors, och genom mecenaters donationer hör även nationella skatter till Ateneums samlingar. Nuförtiden är privata konstsamlare sällsynta. I deras ställe har privata stiftelser börjat inhandla konst till sina samlingar, och de stöder även konstnärer med stipendier.

Företag köper också konst, men för ganska anspråkslösa summor, om man jämför dem med de stora auktionskamrarnas kunder. Enligt senaste statistik investerade finländska företag sammanlagt mindre än 900 000 euro (2003) i bildkonst. De beställde porträtt, kompletterade sina konstsamlingar, inhandlade konst till gåvor, sponsorerade utställningar och delade ut stipendier och priser. Genom att donera pengar till stiftelser, föreningar och konstmuseer bygger företagen upp sin kulturpositiva image.

Åtgärder:

- Man bör utreda hur en rätt till skatteavdrag skulle inverka på företagens, samfundens och privatpersoners konstansskaffning.

- Donationer till allmännyttiga samfund inom konstens område bör vara skattefria.
- Omsättningsskatten bör sänkas på de konsthantverk som EU-direktivet tillåter (t.ex. konstnärernas handgjorda keramiska verk)
- Omsättningsskatten (22 procent) på galleristverksamheten och annan konstförsäljningsverksamhet bör förenhetligas, så att den motsvarar omsättningsskatten på bokförsäljning (åtta procent), genom att EU-direktivet vid behov ändras. En sänkning av skatten skulle sätta fart på handeln med konst.
- Man bör stöda marknadsföringen, försäljningen och spridningen av digitala verk som innehåller visuell konst och denna distribution bör även utredas, t.ex. som ett samarbete mellan undervisningsministeriet och arbets- och näringsministeriet.

3 Ersättning för arbetet

Konstnärerna inom de visuella områdena arbetar på det fria fältet. De får sin utkomst från många källor: sitt eget konstnärliga arbete, undervisnings- eller annat avlönat arbete samt stipendier. Till det egna konstnärliga arbetet räknas försäljningen av verk, utställningsersättningar, upphovsrättsliga ersättningar, gage för förberedande och hängning av utställningar, beställningsarbeten och inkomster via sponsorer.

Den mest typiska kunden i gallerier och artotek är en privatperson, ibland ett företag, en kommun eller staten. Det är få bildkonstnärer som lever på försäljningen av sina konstverk; för en tredjedel av dem stannar försäljningsinkomsterna under tusen euro om året. Framgång i konstpristävlingar, och annan synlighet i offentligheten, ökar efterfrågan.

Också om man inte har några nämnvärda inkomster uppstår utgifter hela tiden – för arbetsrum, material och utrustning, samt utställningskostnader. I de största städerna, i synnerhet i huvudstadsregionen och inom verksamhetsområdena kring Tammerfors och Åbo, är det en kontinuerlig brist på förmånliga utrymmen som skulle passa som arbetsrum. Man betalar inte marknadshyror med en konstnärs låga inkomster.

För den största delen bildkonstnärer är de kostnader som uppstår av konstutövandet högre än de inkomster de får för sin konst. Konstutövandet finansieras ofta genom undervisningsarbete eller annat avlönat arbete. Också om lönearbete är konstnärens viktigaste inkomstkälla, är ändå dessa inkomster i allmänhet mindre än 15 000 euro om året.

Inom den visuella konstens område saknas en förmedlingsinstans av producenter och kuratorer som kunde ansvara för anskaffningen av finansieringsmedel, information och marknadsföring. De fåtaliga producenterna sköter om spridningen av mediekonst och skaffar finansiering till projekten. Omfattande, gemensamma verk, som görs av flera konstnärer, produceras av produktionsbolag.

Bildkonstnärerna hör till dem som har de lägsta inkomsterna av alla konstnärer. Stipendiemedlen har för dem lika stor ekonomisk betydelse som de inkomster de får för sitt konstnärliga arbete. Längden på de konstnärsstipendier som statens konstkommissioner delar ut varierar från ett halvt till fem år. Hälften (49 %) av alla sökande är konstnärer som kommer från det visuella området; bild-, foto-, och mediekonstnärer, samt konsthantverkare och konstnärer inom seriebildproduktion. Av dem som erhåller stipendium representerar endast en tredjedel (32 %) det visuella fältet.

Det är svårast för bildkonstnärer och konsthantverkare att erhålla årsstipendium, oberoende av om man jämför dem med övriga visuella konstnärer eller med andra konst kategorier. Av sökandena från bildkonstsidan får sju procent stipendium och av konsthantverkarna 10 procent,

medan 26–27 procent av sökandena inom arkitektur och mediekonst får ett positivt stipendiebeslut.

Konstnärligt arbete skiljer sig från vanligt löneinkomstarbete och företagarkerksamhet. Därför missgynnas konstnären i arbetslöshets-, social- och pensionskyddsfrågor. Genom en ändring av lagen om utkomstskydd för arbetslösa har en stipendiat rätt till arbetslöshetsskydd efter stipendieperiodens utgång. Dock kan t.ex. en FöPL-försäkring, som tagits i samband med ett beställningsarbete, förhindra att konstnären får arbetslöshetsskydd. Problemet kunde elimineras om beställaren skulle betala ut lön eller gage till konstnären. En visuell konstnär är ofta företagare, löntagare, stipendiekonstnär och arbetslös - allt detta under samma kalenderår. Eftersom försäljningen av konstnärens verk och erhållandet av stipendier växlar från år till år, klassificerar skattemyndigheterna ofta konstnären som amatör och godkänner därför inte kostnaderna för arbetsrum som avdragsgilla.

Ibland hopar sig utställningarna och försäljningen av konstverk till ett enda år, trots att det kan ha tagit flera år att utföra dem. Stora skulpturer och videokonstverk tar t.ex. lång tid att framställa. Ett reserveringssystem kunde möjliggöra en uppdelning av stora engångsutgifter på flera beskattningsår.

Pensionsutfallet för en konstnär inom det visuella området blir ofta obetydligt. Den reform av stipendiaternas socialskydd, som trädde i kraft från och med början av år 2009, där konstnären tar en försäkring i enlighet med lantbruksföretagarnas pensionslag, förbättrar för sin del dessa konstnärers pensions- och socialskydd. Reformen hjälper visserligen inte upp situationen för de stora åldersgrupper som går i pension inom de närmaste åren, och den garanterar inte heller pensionsskyddet för de konstnärer som endast har få stipendieår bakom sig.

I vissa länder, som t.ex. i Tyskland, deltar konstnärens arbetsgivare, utbetalare av gage och staten i pensionstillväxten, vilket innebär att konstnären endast betalar hälften av pensionsavgifterna.

Åtgärder:

- Antalet statliga konstnärsstipendier för bildkonstnärer och konsthantverkare bör fördubblas, för att dessa ska bli jämställda med sökande från andra konstområden. Endast sju procent av sökandena inom bildkonstområdet fick konstnärsstipendium (2009).

- Undervisningsministeriet och social- och hälsoministeriet bör tillsammans med Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt (LPA) undersöka konstnärernas möjligheter att helt och hållet flytta över från Företagarnas pensionsförsäkring (FöPL) till Lantbruksföretagarnas pensionsförsäkring (LFÖPL). För konstnärer med små inkomster är LFÖPL ett mer sporrande alternativ.

- Man bör, till de extra konstnärspensionerna, årligen reservera en summa som motsvarar hundra fulla konstnärspensioner. Fram till år 1992 delade undervisningsministeriet årligen ut 65 fulla konstnärspensioner, numera är antalet endast 35. Antalet ansökande har stigit med 42 procent på tio år. Inkomstnivån för de bildkonstnärer som ansöker om denna pension är låg.
- För att stöda det fria fältet bör finansieringen av den visuella konsten få en kännbar nivåförhöjning.
- Man bör utbilda motsvarande professionella producenter för den visuella konstens område som för musik-, teater- och filmbranschen.
- Anslaget för bildkonstens visningsstipendier bör tredubblas för att det ska vara på samma nivå som litteraturens biblioteksstipendier.
- Anslaget för illustratörernas och seriebildkonstnärernas biblioteksstipendier bör höjas. Jämfört med antalet utlåningar ligger de klart efter både skönlitteraturens och tonkonstens biblioteksstipendier.
- Man bör även bevilja fotokonstnärer biblioteksstipendier. Anslagen bör höjas i enlighet med detta.
- Finansministeriet bör sätta i gång med en revidering av lagstiftningen för att skapa ett reserveringssystem eller alternativt ett upphovsmannakonto i inkomstskattelagen på det sätt som Taisto II -kommittén föreslår.
- Man bör skapa förutsättningar för samarbete och nätverkan för företag inom den visuella konsten. För att utveckla de skapande branschernas affärsverksamhet bör man grunda LUKES för att stödsystemet inom branschens affärsverksamhet ska förenklas.
- Arbets- och näringsministeriet, undervisningsministeriet och Centret för utställningsutbyte Frame bör skapa ett gemensamt program med vilket man stöder konstnärernas företag inom den visuella branschen i deras internationaliseringssträvanden och export av konst.

4 Upphovsrätten är konstnärens levebröd

Upphovsrätten är å ena sidan grunden för en skapande konstnärs försörjning och å andra sidan skyddar den det konstnärliga arbetets särprägel.

Med upphovsrättslagstiftningen i Finland skyddas upphovsmannens ekonomiska och moraliska rättigheter. Upphovsrätten är en handelsvara som man fritt kan sälja och köpa genom att avtala om det. Denna avtalsfrihet är garanterad i lagen, dock så att upphovsmannen som den svagare parten skyddas vid överlåtelsesituationer. Upphovsrätten borde göras rimlig i de fall där den varit oskäligt svag.

För yrkesmässig och offentlig vidareförsäljning av bildkonstnärers, fotokonstnärers och konsthantverkarens verk betalar man en vidareförsäljningsersättning till konstnären eller rättsinnehavarna efter konstnärens död. I praktiken

är vidareförsäljningen av nutidskonstnärers verk obetydlig.

Om konstverken visas på utställningar betalar man utställningsersättning, men bara för de verk som upphovsmannen har i sin ägo. För verk som ägs av museer får konstnären ingen ersättning då de visas för publik, och inte heller i någon högre grad vid utställningar i gallerier. En mediekonstnär säljer användningsrätten till sitt verk till ett museum och får därför en ersättning alltid när verket visas i museet, oberoende av vem som äger verket.

Upphovsrättsinstrumenten kringgår den traditionella bildkonstnären. Man har i lagstiftningen infört en rad begränsningar och undantag gällande bildkonsten, vilket medför att man i praktiken endast betalar ut upphovsrättsliga

ersättningar för en liten del av utnyttjandet av bildkonstnärernas verk. Därför blir bildkonstnärernas upphovsrättsersättningar obetydliga. Deras viktigaste upphovsrättsliga inkomst är utställningsersättningen, som uppgår till sammanlagt ca 115 000 euro om året. För museerna är utställningsersättningen ingen stor utgift – när man dessutom betänker att en levande konstnärs arbeten säkert är äkta.

I stället för att sälja konstverken kan man sälja användningsrättigheter. En mediekonstnär eller ett produktionsbolag säljer t.ex. användningsrätten till ett verk till museerna. Samtidigt överläts en kopia av verket att utnyttjas av museet. Seriebildkonstnärerna säljer användningsrätten till sina verk till t.ex. bokförläggare och press.

De som utför konstnärligt och skapande arbete skapar innehåll som distributionskanalerna förvärvar digitala kopior av och sedan sprider. Till distributionskanalerna hör t.ex. konsthandlarna, förläggarna och elektroniska medier. På följande nivå ligger t.ex. tillverkarna av de anläggningar som används när man ser eller lyssnar på konstverken.

De stora företagen inom medie-, teknologi - och telebranscherna samt anläggningstillverkarna vill kunna utnyttja skapande människors arbetsresultat med mer omfattande rättigheter än hittills. De ekonomiska rättigheterna till verk

skapade i arbetsförhållanden skulle t.ex. genom en presumptionsregel automatiskt övergå till arbetsgivaren, ifall inte annat avtalas. Ändå är den yttersta avsikten med upphovsrättslagen att skydda den svagare partens – alltså upphovsmannens – rättigheter. Distributionsföretagens krav att få ensamrätt till frilansarnas verk strider också mot andan i upphovsrättslagen. Om konstnärernas upphovsrättsliga inkomster minskar, stiger kravet på en ökning av stipendiemedel.

Genom privatkopieringens kompensationsavgift ersätter man upphovsmännen för att konsumenterna kan kopiera verk som de vill ha för eget bruk. Centralen för audiovisuell kultur AVEK och Centralen för visuell konst VISEK delar årligen ut ca 350 000 euro till mediekonstnärer.

Åtgärder:

- Staten bör genom lagstiftning garantera att avtalsfriheten bibehålls mellan dem som utför skapande arbete och distributörerna av verken, dock så att upphovsmannen som svagare part skyddas vid överlåtelsetillfället. Man bör införa ett system i upphovsrättslagen som gör upphovsrättsersättningarna rimligare.

- Undervisningsministeriet bör tillsätta en arbetsgrupp som utreder hur upphovsrättslagstiftningen kunde utvecklas så att den skulle beakta konstnärerna inom det visuella fältet.
- Kompensationsersättningen för privat kopiering bör utsträckas till de lagringsunderlag som kopieringen de facto har övergått - eller håller på att övergå - till.

5 Konsten finns till för människan

Det tillämpade användandet av konst ökar människornas välbefinnande på arbetsplatsen, i skolor, institutioner och på fritiden. En ny form av växelverkan uppstår då konstnären använder sig av sitt kunnande utanför de traditionella sammanhangen. Som exempel kan nämnas Pekka Elomaas verkstäder där utvecklingsstörda dokumenterade sina liv och närmade sig sina egna identiteter. På samma sätt kan medlemmar av kulturella och andra minoriteter med hjälp av konsten gripa tag i teman som intresserar dem själva och föra in dem i den offentliga diskussionen, om de så önskar.

Ungdomar som vuxit upp i skolhem upplevde sina egna liv som värdefulla genom Miina Savolainens mångåriga fotoprojekt ”Världens

underbaraste flicka”. Ett kraftskänkande fotografi har sedan varit till stor nytta. Detta använder man sig av i uppfostrings-, vård-, och terapeutiskt arbete samt i arbetsgemenskaper.

Alla har inte möjlighet att uppleva eller syssla med konst. Långtidspatienterna på sjukhus blir t.ex. utan den gemenskap som konsten föder och som, enligt forskningen, har positiv effekt på människans välbefinnande. I samhällskonsten, liksom i den orts- och situationsbundna konsten är det centralt att man gör saker tillsammans.

I det kulturella arbetet, inom hälso- och socialsektorn, resebranschen och på arbetsplatserna behövs professionella inom den visuella konsten. På grund av de outvecklade strukturerna på fältet möts inte utbud och efterfrågan. För att kunna

etablera användandet av tillämpad konst måste såväl konstnärer som olika samarbetsparter utbildas. Man spår att efterfrågan på kultur kommer att öka i framtiden.

Det fria fältets verksamhetsmöjligheter inom den visuella konstens område måste stärkas. Om konstnärerna försvinner från landsorten, försvagas tillgången på konst, liksom även konstens tillgänglighet. Därför behövs det i olika delar av landet regioncentraler för visuell konst och till dem bör man även anställa producenter. Regioncentralerna utvecklar producentverksamheten och publikarbetet inom branschen, förmedlar konstens välfärdstjänster och samarbetar med företagsvärlden, t.ex. genom att anordna konstkonsultationer, verkstäder och rekreativ verksamhet. Regioncentralerna stärker lokala kontakter med det nationella och internationella konstfältet, utvecklar utlånings- och försäljningsverksamheten av konst samt ger vägledning vid anskaffningen av offentlig konst (konstplanering, procentprincipen osv.)

Förutom producenter behövs utrymmen och situationer med låg tröskel, där konsten och publiken kan mötas. Intresset för branschen är stort. Rundvandringar i gallerier och ateljébesök samlar

publik, men man känner sig främmande för att köpa konst.

Regioncentralerna för de visuella konsterna bör byggas upp utgående från lokala

krafter och aktörer, eftersom varje region har sin egen personliga verksamhetskultur och profil. Vid regioncentralerna bör man tillgodogöra sig de kunskaper som finns inom de regionala konstmuseerna och konstkommissionerna samt hos länskonstnärerna, och verka i samarbete med dem och de lokala konstnärerna och konstnärsorganisationerna.

Den visuella konstens informationsverksamhet är utspridd mellan Centret för utställningsutbyte Frame och olika organisationer, vilket gör det svårare att uppfatta fältet som helhet. För att utvecklas behöver hela den visuella konstbranschen större riksomfattande uppmärksamhet. Branschens informationsverksamhet bör koncentreras till en enda plats och man måste samla in uppgifter och föra statistik på samma sätt som inom övriga konstbranscher. Informationscentralen för den visuella konsten bör även främja internationellt samarbete och växelverkan. Först när man inom samhället blir medveten om de visuella konsternas betydelse, kan konsten bli en del av människans vardag.

Åtgärder:

- Undervisningsministeriet bör bevilja anslag för grundandet av en informationscentral för visuell konst samt för publiceringen av ett regelbundet utkommande informationsblad om visuell konst. Informationscentralens uppgift är att främja den visuella konstens ställning och verksamhetsförutsättningar i samhället, sköta informationen och göra upp statistik om branschen samt ansvara för den visuella konstens regioncentralers nätverkan och samarbete. Informationscentralen betjänar det visuella fältets konstnärer, aktörer inom kulturpolitiken, beslutsfattare och medierna samt skapar samarbetsnätverk med olika instanser.
- Undervisningsministeriet bör sätta i gång regioncentraler för visuell konst som pilotprojekt. Regioncentralernas uppgift är att koordinera den regionala verksamheten, öka tillgången på konst samt på arbetstillfällen för konstnärerna, utveckla branschens producentverksamhet och utvidga konstutlåningsverksamheten. De bör samarbeta med de regionala konstkommissionerna och länskonstnärerna samt med de regionala utvecklingsorganisationerna.
- Undervisningsministeriet bör med det snaraste uppdatera de regionala fotocentralernas uppgifter, avtala om deras inbördes arbetsfördelning, utvärdera deras verksamhet ur kvalitetskriterieperspektiv samt höja deras finansiering till samma nivå som övriga regioncentralers inom konst och kultur.

6 Museets tomma väggar

Konstmuseerna bevarar kulturarvet och presenterar det ur dagens perspektiv. De producerar ickepermanenta utställningar mer aktivt än andra museer, och gör nutidskonsten och konstnärerna kända. Genom verkstäder, samhällliga konstprojekt och konstpedagogik gör de konsten tillgänglig för alla. Med det regionala konstmuseinätverket strävar man efter att skapa tillgång och tillgänglighet; var och en garanteras möjlighet till delaktighet och upplevelser. Genom museernas konstinköp och utställningsersättningar stöder man samtidigt konstnärer.

När det gäller dagens konst torde det bli en lucka i museernas samlingar. De otillräckliga anslagen har lett till att det första decenniet på 2000-talet förmodligen blir ett av de torftigaste på hundra år i fråga om konstinköp.

Det är uppenbart att vi behöver en nationell konstsamlingspolitik. Genom inbördes arbetsfördelning undviker man överlappande konstinköp av samma konstnärer och konst kategorier. När museerna köper nutidskonst bör de se till att konstnärer inte utan godtagbar orsak ställs i olikvärdig position på grund av kön eller någon som helst annan personrelaterad orsak.

Inget museum, arkiv eller bibliotek har ansvar för att seriebild- och illustrationsoriginal insamlas. Därför håller dessa verk på att försvinna. Man borde också dokumentera och arkivera ett urval obeständiga verk, som t.ex. miljökonst och performanceföreställningar, det samma gäller åtminstone en del av konstupställningarna och -evenemangen.

Offentlig finansiering garanterar konstmuseernas oberoende och kvalitet. Nuförtiden förväntar man sig att museerna ska ha en allt större egenfinansiering. Om museernas verksamhet planeras helt enligt inkomsterna, begränsas den konst som presenteras och den pedagogiska verksamheten minskar. Om kommunerna drar in på sin finansiering av museerna eller använder sina statsandelar till andra ändamål, är det fara värt att konstmuseernas verksamhet och i synnerhet publikarbetet upphör.

Museerna presenterar utställningar, pedagogiska helheter och bilddatabaser på sina Internetsidor. Trots att webbsidorna ökar konstens tillgänglighet ersätter de inte direktkontakten med de ursprungliga verken. Tills vidare är bildmaterialet på nätet begränsat, eftersom finansieringen av de upphovsrättsliga ersättningarna ännu till största delen är olöst.

Statens konstverkskommission införskaffar konstverk genom inköp, beställningar och genom att anordna tävlingar, för att sedan placera verken i statsförvaltningens ämbetsverk och institutioner. Förra året utökade man för första gången samlingarna med ett performanceverk samt ett konstverk där man utnyttjar nätteknik i realtid. Tills vidare har kommissionen inte införskaffat seriebild- eller illustrationsoriginal.

Åtgärder:

- Anslagen till konstmuseerna bör höjas till en tillräcklig nivå för att de ska kunna sköta alla sina lagstadgade och övriga uppgifter.

- Konstmuseerna bör betala utställningsersättningar till alla konstnärer vilkas verk presenteras offentligt av museerna.
- Bibliotek, arkiv och museer bör garanteras tillräckliga resurser för digitalisering av visuella konstverk samt för att upprätta avtalslicenser med upphovsrättsorganisationerna så att verken kan stå till buds heltäckande också i datanätet för institutioner inom andra branscher, forskare och publik.
- De regionala konstmuseernas regionala uppgifter bör uppdateras. Man bör använda sig av museernas sakkännedom vid anskaffningen av offentlig konst och vid förverkligandet av procentprincipen samt i fråga om landskapsarkitektur- och vägbyggnadsprojekt och vid annan samhällsplanering.

- Man bör lägga till ett villkor för kommunerna i fråga om museernas statsanslag och behovsprövade understöd. Understöd beviljas endast ifall kommunen förbinder sig att satsa på sitt konstmuseum. Museernas statsandelar bör kompletteras med behovsprövade tilläggsanslag, s.k. bonuspeng, som utdelas på basen av museets publikarbets omfattning.
- Man förbereder en nationell konstsamlingspolitik för museerna, där man avtalar om arbetsfördelningen dem emellan, närmast i fråga om verkanskaffning och dokumentation. I konstsamlingspolitiken bör man även beakta seriebilder, konsthantverk, illustrationskonst, mediekonst och s.k. obeständig konst.
- Centralarkivet för bildkonst, som hör till statens konstmuseum, bör ta hand om dokumentation och arkivering av obeständig konst, eftersom arkivet redan har kunskap och erfarenhet av denna bransch. Undervisningsministeriet bör anvisa anslag för detta ändamål.
- Det bör utredas vid vilket museum, arkiv eller bibliotek man kunde grunda en samling för seriebild- och illustrationsoriginal att användas inom forskning och vid utställningsverksamhet. Samlingens verksamhet borde komma i gång år 2011 då den finländska seriebilden fyller 100 år. Samtidigt utreder man möjligheterna att grunda ett seriebildmuseum i Finland.
- Statens konstverkskommission (statens konstsamling), som lyder under Centralkommissionen för konst, bör överflyttas till Statens konstmuseum som är dess naturligaste placeringsplats ur den praktiska verksamhetens synvinkel. Statens konstverkskommission skulle fortsättningsvis fungera som en självständig enhet.
- Statens konstverkskommission bör till sina samlingar även köpa in seriebild- och illustrationskonst, i likhet med övriga konstverk från den visuella konstens område.

7 Nätverk ut mot världen

De finländska visuella konstnärerna har gott rykte internationellt sett, i synnerhet är foto- och mediekonsten eftertraktade ute i världen. Uppskattningen grundar sig på solid yrkesskicklighet, kvalitet och egenart. Genom sin visuella konst visar Finland sig som ett livskraftigt kulturland, vilket ger den finländska exportindustrin luft under vingarna.

Utbildningen inom den visuella konsten har i vårt land internationaliserats i snabb takt. Utomlands uppskattas exempelvis undervisningen vid Konstakademien i Åbo, designinstitutet i Lahtis och fotografilinjen vid Konstindustriella

högskolan. Redan en femtedel av konstuniversitetens examinander är utlänningar.

Samtidigt skaffar sig allt fler finländska konstnärer på det visuella området en del av sin utbildning utomlands. Konstnärerna rör på sig mer än förr och söker sina impulser direkt från världens konstcenter – eller små bysamhällen. Konstnårsresidensen i olika länder möjliggör långvarigt arbete och befrämjar nätverkan.

Förutsättningarna för att finländska konstnärer ska få komma till utländska residens innebär ofta en reciprocitet, som de inhemska residensen, t.ex. HIAP (Helsinki International Artist-in-residence

Programme) står för. De utländska kuratorer och kritiker som gästar de finländska residensen skaffar sig kännedom om vår konst. Nätverkan med lokala konstnärer leder då och då till internationella samarbetsprojekt.

Ett livsvillkor för konstfältet är en fortlöpande dialog som överskrider kulturella och geografiska gränser. De utställningar av internationell nutidskonst som arrangeras i Finland låter publiken utvärdera de senaste strömningarna inom konsten. I de stora konsthändelsernas kölvatten, såsom fotokonstens Backlight-triennial eller Smyckekonstens triennial, knyter konstnärerna internationella kontakter också till kuratorerna.

Privata gallerier tar sina konstnärer till storstädernas konstmässor, som besöks av konstexperter, gallerister och kuratorer. En del av våra unga konstnärer har fått kontrakt med ett utländskt galleri som regelbundet presenterar deras verk på konstmässor. Finländska seriebilder är väl synliga ute i världen, såväl på festivaler som i form av översatta album. Det kostar pengar att föra ut konst. I Danmark påbörjade man år 2005 ett försöksprojekt, där man automatiskt beviljade exportstöd till ett galleri ifall det blivit godkänt till en viss bestämd konstmässa. Man mäter en konstnärs framgång på den internationella marknaden på många olika sätt.

Centrala mätinstrument utgör den konstnärliga uppskattningen och kommersiell framgång, som t.ex. auktionsförsäljning. Den internationella synligheten utökas om konstnären deltar i en konstmönstring, t.ex. biennalen i Venedig, en privatutställning i ett betydande konstmuseum, galleri eller konstcentrum, ett konst- eller tävlingspris samt om konstverken presenteras i konsttidskrifter. Ett långsiktigt arbete ger resultat.

Åtgärder:

- Man bör reservera anslag, som skulle fördelas av arbets- och näringsministeriet, för konstgalleriernas deltagande i internationella konstmässor, t.ex. enligt den danska modellen. Gallerier understöds om de godkännts till vissa betydande konstmässor. (Stödet täckte 40 procent av deltagarkostnaderna och 25 procent av kostnaderna för transporten av konstverken.)

- Koordineringen av residensverksamheten bör koncentreras till en enda aktör, som skulle utveckla såväl den inhemska som utländska residensverksamheten och dela ut understöd till de viktigaste residensens lokala samarbete och nätverkan. Undervisningsministeriet bör anvisa tillräckliga anslag för detta ändamål. Förutom bildkonstnärer bör man till residensen också utse andra konstnärer inom det visuella området, samt även kuratorer och kritiker.
- Centralkommissionen för konst bör bevilja sina residensstöd flexibelt också genom förhandsbeslut eftersom en del av de utländska residens, som är centrala ur nätverkssynvinkel, förutsätter att konstnären redan i ansökningskedet har ett positivt stipendiebeslut.
- Man bör utveckla Centret för utställningsutbyte Frames koncept. De anslag som Frame beviljar finländska konstnärer och konstnärsgupper för internationell utställningsverksamhet bör utökas. Dessutom bör Frames verksamhet utvidgas så att den även omfattar konsthantverk.
- För att utöka internationell växelverkan bör undervisningsministeriet, eller undervisningsministeriet i samarbete med arbets- och näringsministeriet, påbörja ett 3–5-årigt utbytesprogram för visuell konst. Genom detta program beviljas långsiktigt stöd till konstgallerier, festivaler och andra aktörer för export och import av konst.

8 Väsentliga kunskaper

Det krävs både en formell examen och fortsatt utveckling för att en konstnär ska ha framgång på dagens konstmarknad. Konstnärerna är högutbildade. En tredjedel av konstnärsorganisationernas medlemmar har studerat vid Bildkonstakademin och var fjärde vid Konstindustriella högskolan. Många har genomgått flera yrkesexamina och kompletterat sin utbildning i utlandet.

Konstnärens utbildningsbana är lång. Studier på lägre nivå – vid andra gradens läroanstalter eller inrättningar för fritt kulturarbete – förbereder närmast till studier på högre nivå. Yrkesmässiga färdigheter lär man sig i allmänhet i yrkeshögskolor eller vid universitet: vid Konstakademin, Konstindustriella högskolan eller konstinstitutionen

vid Lapplands universitet. De första kontakterna med det inhemska och internationella konstfältet skapas redan under studietiden.

Den fria konstnärens arbetsbild består allt oftare av något annat än att framställa en målning, ett fotografiskt verk eller annat ”föremål”. Verket kan, t.ex. i samhällskonsten och plats- eller situationsbunden konst, bestå av en begivenhet eller en process.

Studierna hjälper studerandena att, förutom att erhålla tekniska färdigheter, även identifiera sig med konstnärens yrke. Diskussioner med de ansvariga lärarna fördjupar studerandenas konstnärliga syn och hjälper dem att hitta sitt eget uttrycksspråk.

I konstundervisningen behöver man en stor och mångsidig lärarkår. Personliga arbetsutrymmen är

nödvändiga i undervisningen i bildkonst. Trots att universiteten och yrkeshögskolorna i visuell konst har individuell undervisning tvingas de klara sig med knappare undervisningsanslag än övriga konstformer. Sedan början av 1990-talet har undervisningen inom branschen ökat i Finland. Allt efter som skaran konstnärer ökat har deras möjligheter att förtjäna sitt uppehälle på sin konst förvärrats. Det är svårt att uppskatta kommande behov av arbetskraft då det inte finns några egentliga arbetsplatser inom den visuella konstbranschen.

Man borde öka undervisningen i tillämpad konst i synnerhet vid yrkeshögskolorna, där man ger undervisning både i konst och social- och hälsovård. Ifall man vid yrkeshögskolorna inrättar högre högskoleexamen, kunde tillämpad användning av konst vara ett specialiseringsalternativ.

I samhället drar man alldeles för liten nytta av konstnärernas yrkesmässiga specialkunskaper. Genom kompletterande utbildning kunde konstnärer utbildas till expertuppgifter inom miljö- och byggsektorn, till producenter och kuratorer samt för att idka publikarbete inom resebranschen och museiverksamheten. Man bör även ge konstnärer kompetens som konstlärare på olika skolnivåer.

Fortsättningsstudier inom konstområdet kan vara konstnärlig forskning eller en växelverkan

mellan konst och vetenskap. De ger båda viktiga kunskaper som skiljer sig från de rent vetenskapliga kunskaperna. Nuförtiden finansieras doktorsstudier vanligtvis med personliga konstnärsstipendier. Några få privata stiftelser beviljar stipendier för konstnärligt forskningsarbete.

Åtgärder:

- Finansieringen av undervisningen i visuell konst vid universitet och yrkeshögskolor bör höjas till samma nivå som finansieringen inom andra konstområden. Därigenom garanteras ett kvalitativt och mångsidigt undervisningsutbud.

- Bildkonstens yrkeshögskolors resurser bör riktas till en undervisning som beaktar konstens samhällseliga växelverkan (användandet av tillämpad konst), t.ex. vid utvecklandet av högre yrkeshögskoleexamen.

- Man bör öka nybörjarplatsernas antal vid bildkonstfortbildningen och utvidga dem till att omfatta nya områden, i synnerhet välfärds- och hälso-tjänster och andra områden där man kan använda sig av tillämpad konst. Yrkeshögskolor för flera branscher kunde fungera som arrangörer av denna utbildning. Kostnaderna för utbildningen bör vara skäligen.
- Undervisningssektorns kompetensutbildning inom det visuella området bör göras permanent. Konstindustriella högskolan har t.ex. i samverkan med Institutionen för tillämpad pedagogik vid Helsingfors universitet ansvarat för de pedagogiska studierna för lärare i konstämnen inom den visuella konsten (VISPE).
- Man bör arrangera kompletterande utbildning i arkitektur, samhällsplanering och byggbranschen för visuella konstnärer vid t.ex. Aalto-universitetet och yrkeshögskolor med mångsektoriell utbildning.
- I utbildningen av professionella inom byggbranschen, arkitekter och konstnärer inom det visuella området bör man öka den ömsesidiga förståelsen för dessa branscher. Det behövs också mer undervisning i kulturämnen inom hälso- och sjukvårdsbranschen, t.ex. i närvårdarnas utbildning.
- Man bör i de yrkesmässiga studierna vid konstuniversitetet och yrkeshögskolorna införliva kunskaper som behövs i arbetslivet, som t.ex. projekthantering, budgetering, anskaffning av finansieringsmedel, arbetsgivarförpliktelser och företagsverksamhet.
- Finlands Akademi bör godkänna konstnärlig doktorsexamen samt post doc -forskning som likvärdig den universitetsforskning akademien finansierar.
- En utbildning på universitetsnivå till magistrar och doktorer inom mediekonsten bör påbörjas vid Aalto-universitetet. I doktorandundervisningen och forskningsverksamheten bör man ha ett brett samarbete med övriga universitet.

9 Tilltalande omgivning

En trivsam, intressant och väl uppbyggd omgivning stärker individens och samhällets identitet. God arkitektur, konst i offentliga utrymmen och en lyckad miljöplanering bygger tillsammans upp en fungerande miljö. Byggnadernas ornamentik och konstnärliga detaljer ger liv åt vår vardag, liksom även den konst som planerats eller skaffats till byggnaderna. De konstverk som placerats på öppna platser, i skolor och köpcenter, på bostadshusens gårdar, i trappuppgångar och andra offentliga eller privata utrymmen, väcker intresset för att se på omgivningen – och konsten – med nya ögon.

Ett tekniskt-ekonomiskt tänkande bestämmer mer än estetiken och ändamålsenligheten hur den visuella omgivningen ser ut. Reklamlakan täcker husfasaderna och reklambilder bussfönstren. På

trottoarerna har man ställt upp tekniska och andra gatuhinder som är till förfång för synskadade.

En god gatubild och tilltalande atmosfär byggs upp med andra medel. När man i början av 1900-talet byggde och inredde jugendhus, inspirerade konstnärerna, hantverkarna och arkitekterna varandra. Nu skulle en likadan sammanhållning behövas, så att vi kunde få en uttrycksfull omgivning.

Eftersom konsten är sammankopplad med tekniken i arkitekturen, bör olika yrkesgrupper – arkitekter och visuella konstnärer – vara med och påverka olika lösningar redan i byggprojektets planläggningsskede, såväl vid samhällsplanering som vid nybyggen och husrenoveringar. Därför behöver arkitekter, bildkonstnärer, konsthantverkare och

andra utövare av visuell konst, goda kunskaper i kommunikation och hur man förhandlar, samt nya samarbetsformer. Man behöver även skraddarsydd fortbildning inom konst-, arkitektur- och byggbranscherna.

Inom arkitekturen strävar man, förutom efter ändamålsenlighet, också efter skönhet och hållbarhet. Konst som placerats i ett offentligt utrymme har vanligtvis en lång livscykel. Å andra sidan kan man med performance och samhällskonst skapa kortvariga men oförglömliga upplevelser.

Experimentell arkitektur och utopisk samhällsplanering utvecklar branschen, då de öppnar nya utsikter för framtiden. I Finland är detta ännu sällsynt. Inom den ekologiska planeringen poängteras behovet av en hållbar utveckling. När en ekologisk samhällsplanering berikas med konst ökar trivseln och invånarna förbinder sig bättre till sin omgivning.

Det finns på olika håll i Finland exempel på hur konsten tagits med i helhetsplaneringen av region- och trafikuppbyggnaden. Samarbetet mellan konstnären, arkitekten och byggherren underlättas om man har konst- och miljöplaner som arbetsredskap.

Genom att förverkliga en konstplan bygger man upp en mångsidig kulturmiljö i Kuopio

skärgårdsstad. Områdets utmärkande drag, natur och historia befästs med hjälp av konsten. Stadens invånare har möjlighet att kommentera planeringsprojektets fortskridande på Internet. Den ringbana som ska gå till Helsingfors-Vanda flygplats förbereder man för sin del med en miljökonstplan där man t.ex. fastslår med vilken teknik eller av vilket material konstverken vid tågstationerna och områdena kring banan ska utföras. Med konstverken poängterar man stationernas särprägel och underlättar passagerarnas orientering.

Vid offentliga byggnaders bygg- och grundreoveringsprojekt borde en viss del av byggkostnaderna reserveras till en konstnärlig förbättring av byggnaden eller dess omgivning. Den konst som anskaffas ska integreras i utrymmena och omgivningen redan i planeringsskedet. Med procentprincipen skapar man en visuellt sett bättre och trivsammare livsmiljö, ökar tillfällena att möta konst och sysselsätter samtidigt konstnärerna.

Man bör utvidga användandet av procentprincipen till områdesplanerings-, markutnyttjande- och planläggningsprojekt. Ibland nämner man procentkonsten redan i planläggningsbestämmelserna, som vid Arabiastranden i Helsingfors (konstanskaffning

2002–2010). Konstanskaffningarna kan även bestå av miljökonstverk. Procentprincipen förverkligas systematiskt endast i drygt tio städer, t.ex. Helsingfors, Tavastehus, Kotka, Uleåborg och Salo.

Åtgärder:

- Procentprincipen (t.ex. 0,5–1,5 procent) bör tas i bruk vid allt byggande, även vid grundreparations-, kompletterings- och tillägsbyggande. Kommunerna och kommunsammanslutningarna bör uppmuntras att använda sig av procentprincipen också i planläggningen. Man kan i kommunerna och kommunsammanslutningarna skapa en finansieringsmodell, där man via byggprojekten samlar in kapital till den konstanskaffning som konstplaneringen förutsätter.

- Kommunernas och landskapsförbundens planeringsavdelningar bör anställa visuella konstnärer att utforma konstplanläggningen. Man förutsätter att konstnärerna har kunskaper om samhällsplanering och arkitekturens

arbetsfält. Målsättningen är att föra in konsten i planläggningen (från landskapsplanering till stadsplaner) och byggprojekten redan i planeringsskedet.

- Undervisningen i miljökonst samt plats- och situationsbunden konst bör stärkas i universitetsundervisningen.
- I anvisningarna gällande byggnadsteknik, det s.k. RT-kartoteket, bör man lägga till ett nytt kort gällande estetiskt byggande, som innehåller uppgifter om t.ex. anskaffning av offentlig konst, material och deras vård, bra lösningsmodeller och råd om var man kan få närmare uppgifter.

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

200
1809–2009

Julkaisumyynti / Bokförsäljning

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet
PL 4 / PB 4 (Vuorikatu 3 / Berggatan 3)
00014 Helsingin Yliopisto / Helsingfors Universitet
puhelin / telefon (09) 7010 2363
faksi / fax (09) 7010 2374
books@yopaino.helsinki.fi
www.yliopistopaino.helsinki.fi

ISBN 978-952-485-797-0 (nid.)
ISBN 978-952-485-798-7 (PDF)
ISSN 1458-8110 (Painettu)
ISSN 1797-9501 (PDF)

Helsinki 2009

